

Helmonds Heem

Heemkundekring
Helmond
Peelland

**EIGENDOM
HEEMKUNDEKRING
HELMOND-PEELLAND**

**Uitgave van de Heemkundekring
Helmond - Peelland**

Opgericht 24 mei 1948

3-maandelijks tijdschrift

Abonnementen:

Mw. M. van Alphen
Van der Brugghenstraat 29
5708 CA Helmond
Tel. 0492 - 53 80 93

Redactie:

Jeroen v.d. Heijden
Gabriël van Neerven
Martin Philipsen
Sanne Vonk

Redactieadres:

Basstraat 48
5702 SH Helmond
Tel. 0492 - 55 18 47

Druk: Erwin Vane

Kringlidmaatschap

incl. abonnement:

f 37,50 per jaar.

Abonnement zonder

lidmaatschap:

f 32,- per jaar.

Uw bijdrage graag op

Postgiro 26 410 99 t.n.v.
Penningmeester HKK
Helmond-Peelland
Van Deutekomplein 80
5706 TJ Helmond

ISSN 0166-3585

HELMONDS HEEM

1997 Nummer 1-2

drieëntwintigste jaargang

INHOUD

REDACTIONEEL	5
VERSLAG VAN EEN VIERSCHAAR IN AARLE-RIXTEL ANNO 1300	
<i>Peter Dekkers</i>	7
<i>Het volledig verslag van deze zitting van de vierschaar</i>	13
LITERATUUR OVER HELMOND VERSCHENEN IN 1994 EN 1995	
<i>Gerrie Zegers</i>	15
KERMIS IN HELMOND	28
TOEN DE RADIO NOG EEN FENOMEEN WAS	
<i>Herineringen van J.F. van Ruth-van Hemert</i>	29
BOUWHISTORISCH ONDERZOEK VAN HET HUIS MET DE LUTS	
<i>Jeroen van der Heijden</i>	31
VAN PATRONATEN, PADVINDERS EN VERKENNERS	
Schouting in Helmond tot 1945	
<i>Harry Löring</i>	37
<i>Het katholieke jeugdwerk in Nederland</i>	38
<i>Katholieke kerk en scouting</i>	42
<i>Begin van de verkennerij in Helmond</i>	44

<i>De blokhutten</i>	65
<i>Zomerkampen</i>	71
<i>De Wereld Jamboree</i>	77
<i>Activiteiten adjunctenaat</i>	81
<i>Naar buiten treden</i>	85
<i>Rond de Tweede Wereldoorlog</i>	87
<i>Bijlage I: Groei van het diocees 's-Hertogenbosch</i>	96
<i>Bijlage II: Medewerkers van het diocees</i>	97
<i>Bijlage III De Zuid-Willemsvaart over de eerste Helmondse verkennerdagen in juni 1936</i>	99

HELMOND HULDIGT HAAR OUD-VERZETSTRIJDERS

Redactie **103**

DE REDACTIE is niet aansprakelijk voor de inhoud van de geplaatste artikelen. Het redactieadres staat daarom open voor alle reacties. Ook kopij is daar van harte welkom. De redactie behoudt zich het recht voor artikelen in te korten of aan te passen. Kopij bij voorkeur aanleveren op floppydisk in Word of Ascii-formaat. Gebruik zo min mogelijk opmaak codes en géén WP-voet- of eindnoten.

ADVERTENTIETARIEVEN: f 75,- voor een hele pagina, f 50,- voor een halve pagina.. Bij langdurige plaatsing gelden andere tarieven. Inlichtingen en opgave bij de redactie, telefoon 0492 - 55 18 47.

ALLE AFBEELDINGEN zijn -met vriendelijke toestemming- afkomstig van het gemeentearchief Helmond, tenzij anders vermeld.

REDACTIONEEL

Dit Helmonds Heem opent met een verslag van Peter Dekkers over een rechtzaak over vermeende achterstallige pacht in Rixtel. Samen met een nog vrij onbekende tekening van Aarle en Rixtel biedt dit een aardig kijkje in een dorp rond 1550.

Na in het vorige nummer uitvoerig stil gestaan te hebben bij de jongere geschiedenis met een historie van filmliga en filmhuis, gaan we in dit nummer verder terug in de geschiedenis. We konden beschikken over meer dan driehonderd pagina's verslag van een minitieuus onderzoek dat de heer Löring gedaan heeft naar het wel en wee van de verkennerij in de regio Helmond. Daarmee blijven we bij het thema jeugdwerk.

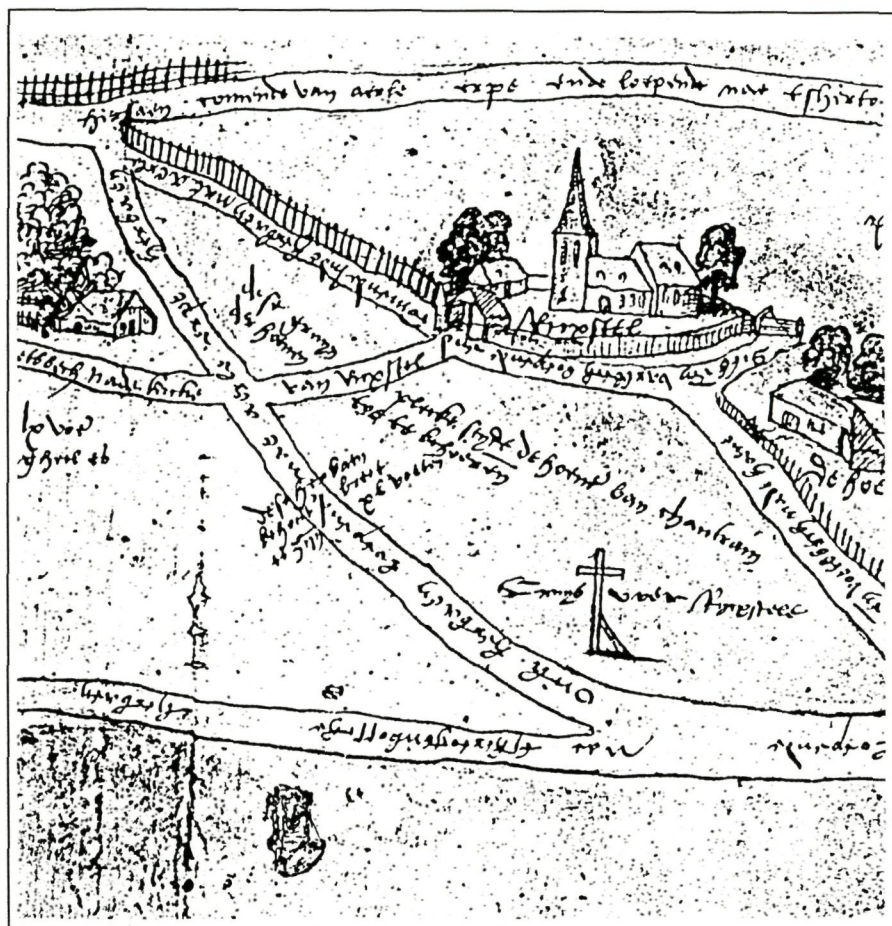
De verkennerij kwam voort uit het patronaats en jeugd- en jongerenwerk van de RK kerk. Interessant is dat vanaf ver voor de Tweede Wereldoorlog ook dit werk regelmatig kampte met afnemende belangstelling. De aansluiting met de jeugd raakt verloren waarop de bakens verzet moeten worden om weer bij de tijd te raken. Waaruit maar weer blijkt dat de geschiedenis zich herhaalt en de moeite van bestudering waard is.

Van de gemeentelijke archiefdienst ontvingen wij het jaarlijkse overzicht van literatuur over Helmond. Aangezien door het verdwijnen van de Vlasbloem de lijst over 1994 niet verschenen is, omvat deze dit keer twee jaar. Met een volgende aflevering zijn we dan weer bij.

Afgezien van twee reacties van lezers vindt u verder in dit Helmonds Heem een korte bijdrage over het Huis met de luts. Een (klein) onderzoek door niet-belanghebbenden onderschrijft onze eerdere conclusie dat de luts niet van het gelijknamige pand mag verdwijnen. Een conclusie waar Helmond breed achter staat, zo bleek twee jaar geleden. Daarom is het vreemd dat dit onderzoek niet eerder en meer aandacht gekregen heeft.

Intussen blijft de heemkundekring zich ook elders in de stad inzetten voor het behoud van een leefbaar Helmond. Een stad waar oude panden en straatwanden zeker deel van uit moeten blijven maken. De heemkundekring doet dit zo veel mogelijk in samenwerking en samenspraak met de andere op dit gebied actieve verenigingen.

De Redactie

- **Kerk en naaste omgeving van Rixtel.** Gedeelte van een tekening uit een set van twaalf. Algemeen Rijksarchief Brussel, collectie kaarten en manuscripten, inv.nr. 1050. In kopie in gemeentearchief Helmond te vinden in collectie 350/Brussel microfiche nr. 2555. De tekeningen behoren bij de stukken van een rechtzaak tussen de heer van Rixtel en de heer van Oijen over het eigendom van de heerlijkheid Aarle. Dit proces liep van 1546 tot 1552 voor de leenhof van Brabant in Brussel.

VERSLAG VAN EEN VIERSCHAAR IN AARLE-RIXTEL ANNO 1300

Peter Dekkers

Onder druk van de hertog van Brabant schonk graaf Willem van Megen in 1214 zijn bezittingen in Rixtel en Heesbeen aan de orde van de Tempeliers. Deze geestelijke ridderorde was vooral actief in het helpen van kruisvaarders en pelgrims naar het Heilige Land. Voor deze activiteiten was veel geld nodig. De Tempeliers waren georganiseerd in zo geheten kommanderijen. Het nieuw verworven goed in Rixtel werd ondergebracht bij de kommanderij Ter Brake in Alfen bij Breda.

Voor de Tempeliers was het organiseren van een landbouwbedrijf echter een klus, waarin ze eigenlijk niet zoveel trek hadden. Zij waren vooral geïnteresseerd in baar geld. De Tempeliers zijn zodoende bekend geworden als de eerste bankiers van Europa. Via hun contacten overal in Europa inden zij geld dat ze weer uitleenden aan koningen en edelen. De inkomsten kwamen voornamelijk uit Europa. Veel van het geld werd in het oostelijk Middellandse Zeegebied uitgegeven.

Omdat ze zelf gewapenderhand hun geld konden vervoeren, waren geldtransporten voor hen geen probleem. De Tempeliers inden daarom ook de inkomsten van de paus in de Europese bisdommen. Door hun overmatige cashflow konden zij gemakkelijk leningen aangaan, die dan weer werden gefinancierd met inkomsten elders.

Minder belangstelling

Deze geldhandel bracht de Tempeliers veel voordeel. Voor het praktische uitbaten van domeinen hadden zij minder belangstelling. Daarom deden zij hun nieuw verworven bezittingen in Heesbeen en Rixtel ook gauw weer van de hand. Van 1289 dateert een pachtcontract waarbij de Tempeliers hun goederen in Heesbeen en Rixtel in erfpacht geven aan Amili-

us van Bussel, poorter van 'Hertogenbosch, en zijn erfgenamen, voor twintig pond Leuvens per jaar.

Laten boeren

Amilius ging natuurlijk niet zelf boeren maar liet dat doen. Heesbeen ligt trouwens tegen Heusden aan, wel erg ver van Rixtel.¹ In het erfpachtcontract werd expliciet bepaald dat, mochten Amilius of zijn erfgenamen ooit in gebreke blijven voor het betalen van de pachtsom, de meester van de hof Ter Brake het verschuldigde bedrag zou mogen halen uit de opbrengst van Amilius' bezittingen in 's-Hertogenbosch, waar Amilius een huis met annexen bezat. De meester van Ter Brake mocht bovendien geld halen uit de helft van de bezittingen zelf en - na Amilius' dood - uit de opbrengsten van de hoven van Rixtel en Heesbeen, die Amilius zojuist in erfpacht had genomen.²

Amilius was kennelijk een vermogend man. Een man die een duur huis bezat in Den Bosch, daar nog het een en ander had laten bijbouwen en die annexen verhuurde. Deze rijk geworden huisjesmelker wilde daarop zijn geld investeren in enige landbouwbedrijven. In die tijd zonder spaarrekeningen was dit een erg populaire belegging voor gegoede burgers van de stad 's-Hertogenbosch.³

Betalingsproblemen

Na elf jaar ontstond echter een betalingsprobleem. Amilius was inmiddels overleden. De meester van Ter Brake sprak daarop zijn kinderen, Godevaart en Gertrud, aan. Zij waren hem vierentwintig pond Tours schuldig, het equivalent van twintig pond Leuvens. Bovendien hadden zij de opbrengst zonder toestemming verkocht. Dat wil zeggen: zij hadden het hof van Rixtel en Heesbeen onderverpacht.

Waarschijnlijk hadden zij het doorverpacht aan de schout van Rixtel, die met 'M' wordt aangeduid. Voor het belasten van dit goed hadden zij echter toestemming moeten vragen aan de oorspronkelijke eigenaar, de meester van Ter Brake. Maar zowel de betaling als de bezwaring van het goed waren niet op de juiste termijn geschied.⁴

De vierschaar spannen

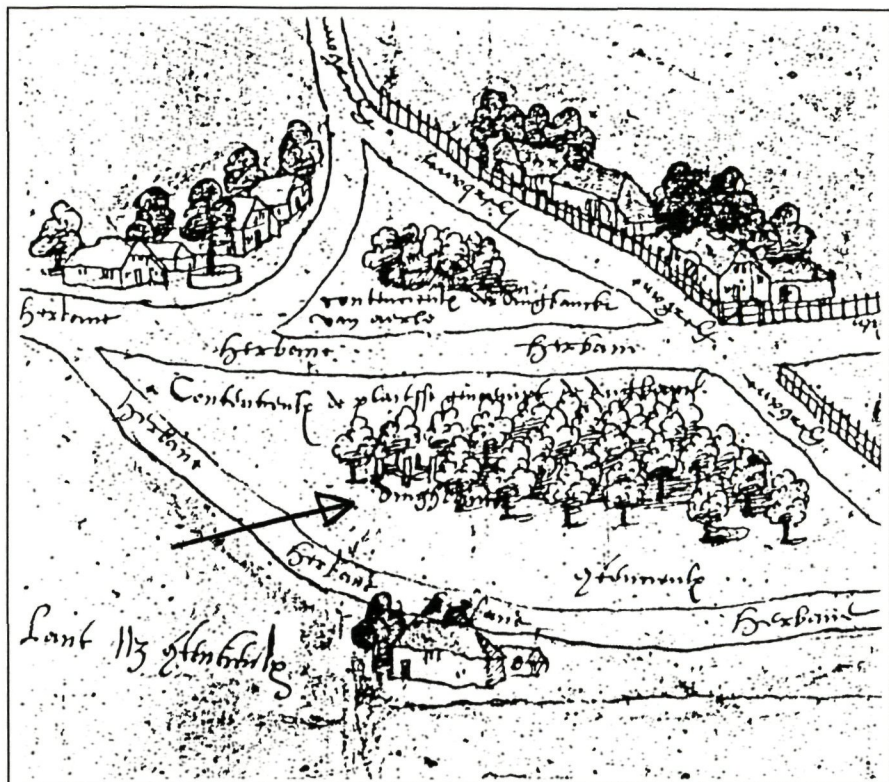
Voor een dergelijk probleem werd in die tijd de vierschaar gespannen. Dat was een gerechtshof van vier schepenen (dus lokale inwoners), die over dergelijke geschillen een vonnis konden uitspreken. Die vier schepenen spannen een geding: met koord werd een plaats ('dingplaats') afgespannen, die gewoonlijk daarvoor werd gebruikt. De vierschaar werd voorgezeten door de schout, die binnen de touwen plaats nam.

De schout leidde het geding maar wees zelf geen vonnis. Dat deden de vier oordeelvinders. Hij kon mensen van buiten de touwen uitnodigen om plaats te nemen binnen de vierschaar en een getuigenis af te leggen. De schout zorgde ook dat het vonnis werd uitgevoerd. Alles wat gezegd werd binnen de vierschaar moest op een formele manier uitgesproken worden, de zo geheten 'dingtaal'.

Ook de procedure was aan strenge regels gebonden. Wie zich hier niet aan hield toonde minachting voor het gerecht. En dat stond gelijk aan minachting voor de landsheer. Overtreders konden daarvoor streng bestraft worden.

De vierschaar was een serieuze zaak en de vormelijke rituelen gaven het geheel een religieuze lading. Om te beginnen gebood de schout iedereen om stil te zijn en zich te onthouden van geweld en eigenrichting. Dan eiste de gedaagde partij dat de beschuldiging werd uitgesproken. Daarna kon zij daarop antwoorden. De schout en de schepenen konden vervolgens beide partijen om nadere uitleg vragen. Uiteindelijk vroeg de schout dan aan de schepenen om een oordeel.

Van de vierschaar in de zaak van de meester van Ter Brake versus Gertrud en Godevaart is een verslag bewaard gebleven. Hieruit vernemen we het hierna volgende.

➤ '(...) de plaatsse genaempt de dingbanck' te Rixtel rond 1550. Op de plaats van de dingbank zijn de vier paaltjes en het touw ingetekend waarmee de dingbank 'gespannen' werd. Uit dezelfde set tekeningen als de vorige afbeelding.

Geen genoeg

Nadat de meester van Ter Brake zijn beschuldiging binnen de vierschaar had afgelegd, verscheen Gertrud met haar zoon Godevaart. Eerst toonde zij een oorkonde (wellicht het oorspronkelijk pachtcontract van 1289), die volgens de schepenen haar zaak echter niet ondersteunde. Natuurlijk, want dit contract (als dat was, wat zij liet zien) bewees slechts dat zij de pachter was en niet dat zij betaald had. Maar zij kon vervolgens ook een

kwitantie van de verschuldigde som laten zien, die de vorige meester van Ter Brake aan Godevaart, Gertruds broer, had gegeven.

Daar nam de meester echter geen genoegen mee. Volgens hem was Gertruds broer geen partij in deze schuld en had hij de pachtschuld ('hofrecht' of 'hofgewin') te vorderen van haar, Gertrud.

En daar, helaas, breekt het verslag van het geding plotseling af.

Niet dat het perkament op was. De schrijver had eventueel op de achterkant verder kunnen schrijven. Vermoedelijk is de aantekening afgebroken omdat het geding spoedig daarna is geëindigd in een voor de meester weinig gunstige uitspraak van de vierschaar. De vierschaar accepteerde misschien wel de kwitantie (hoewel Gertrud volgens het verslag hen geen kopie wilde geven). Een dergelijke uitspraak was voor de Tempeliers geen jurisprudentie die op perkament gesteld diende te worden.

Een concept

Dit verslag is dan ook slechts een concept. Maar we worden hier wel geconfronteerd met een uniek verslag van een woordenwisseling in het Rixtel van het jaar 1300. Het taalgebruik is erg warrig, de zinnen lopen niet en is nauwelijks te volgen voor wie geen getuige van de vierschaar is geweest. In het laatste deel gaat de schrijver van het verslag (in de derde persoon) plotseling over op een citaat (in de eerste persoon).

Onlangs is in Brussel een afbeelding opgedoken van Rixtelse uit de 16e eeuw waarop onder meer de vierschaar ingetekend is. Tezamen met dit verslag biedt dat ons de mogelijkheid om ons even in het Rixtel van de middeleeuwen te wanen.

Ontbinding

In 1312 werd de orde van de Tempeliers op aandringen van koning Filips IV van Frankrijk door de paus ontbonden. De koning beschuldigde hen van ketterij, tovenarij en schandelijk gedrag. De uitdrukking 'zo dronken als een tempelier' dateert uit deze tijd. In werkelijkheid was het de Franse

koning te doen om de enorme kapitalen van de orde, bij wie hij zelf grote schulden had lopen en die hij onmogelijk kon aflossen.

In het hertogdom Brabant werd de orde ook ontbonden. De goederen werden overgenomen door de Johanniters.⁵ De kommanderij Ter Brake kwam zodoende te ressorteren onder het Johanniter huis in Oud-Turnhout.

In 1616 werd de kommanderij Ter Brake in Alphen verkocht aan het huis Nassau, heren van Breda. De erfpacht in Rixtel werd ook daarna vanuit het Johanniter huis in Oud-Turnhout geïnd. De hoofdzetel van de Johanniter of Maltezer Orde in de balije, waartoe Oud-Turnhout (en dus ook Rixtel) behoorde, was toen gevestigd in Chantrine, veertig kilometer ten zuidoosten van Luik.

Met het beheer van de goederen als zodanig had de Orde (eerst de Tempeliers, later de Johanniters) dus sinds 1289 niets meer van doen. De gehele administratie van het Johanniter huis in Oud-Turnhout werd omstreeks 1800 door de Fransen geconfisceerd en naar Parijs gevoerd, waar het nu nog ligt.

NOTEN:

- ¹ Zie voor bezittingen van de Tempeliers in het land van Heusden: P.C.M. Hoppenbrouwers: *Een middeleeuwse samenlevingleving - Het land van Heusden (ca. 1360 - ca. 1515)*. Wageningen 1992, 341-355.
- ² H.P.H. Camps: *Oorkondenboek van Noord-Brabant*. 's-Gravenhage 1979, nr. 439 (18 november 1289).
- ³ Hoppenbrouwers 1992, 361-371.
- ⁴ Parijs: Archives Nationales, S 5255, lias 8.
- ⁵ Na de Reformatie is deze orde uiteengevallen in de protestantse Orde van Sint Jan en de rooms-katholieke Orde van Malta, alwaar zij sinds 1530 zetelt.

Het volledige verslag van deze zitting van de vierschaar

(Bron: Archives Nationales te Parijs, S 5255, lias 8, 1300, perkament.)

- *In den eerste seghet die meester van der Brake dat hi ghebrec hevet ane goet dat leghet te Rixstelle ende te Hasebein. Voer dat ghebrec dede hi daghen alle deghone derre hem rechte toe veirmate.*
- *Doen quamen die partien ende begherden dat men se sculdichde.*
- *Doen beriet hem de meester ende seide aldus: dat gheviel up ene tiid die leden [es] en[de] dat Godeverd van Bussle [ende] goedde jonckvrouwe Gertrud sire suster up die voerghenoemde goet, dat M. van den meester houdende es tote viere ende twintech pont swerter tornose tsiaers, daer si noit te hove af entquam. Ende veermids dat si niet te hove comen en es, soe seghet de meester dat si noch sculdich es te hove te comene. Ende als si te hove comen es soe seggic dat si nu miin hofghewin sculdich es. In den anderen pointe soe hevet si desen vier ende twintech pont voert vercocht. Ende overmids dat si dese vier ende twintech pont voert vercocht hevet, soe segghe ic dat si daerof oec sculdich es te hove te comen. Ende als si te hove comen es, soe segghe ic dat mi daerof oec een hofghewin ghebreeck. Ende vond si hierre tieghen iet segghen, dese goedinghe ende dese coep ne waren beide ghedaen des badaït [= op de bedaagde termijn], alsoe goede waerheit als ic bedaerf sin antwort.*
- *Joncvrouwe Ghertrud aldus ende Godeverd hure soene: dat si goede brieve hadde dat die meester van Lovene Godeverde van Bussle quite ghesconden hadde van allen ghebreken van tins die tiid alsoe Machteelt was als miin here nu es.*
- *Su toent si enen brief, dien die scepene dochte dat niet inne hadde dat hure stade doen mochte.*

- *Nu vraghet M. hure of si meer brieve hevet.*
- *Si seit ia.*
- *Si ende brindt enen brief van quitansen ende beghert dat men lese.*
- *Ende die brief van quitansen spreekt aldus: dat broeder Jan van Loven, die meester was van der Braken, die tins quite scout Godeverde van Bussle van allen ghebrecke dat van den goede van Hasebein ende van Rixstelle roeren mochte tote dien daghe.*
- *Nu eisdén de scepen copie van deser quitanse ende en mochte hem niet worden.*
- *Nu segghet die meester van der Braken dat [doorgestreept: want] hem dese brief van quitansen negheen onstad doen en sal, bidien dat ic joncvrouwe Ghertrud ende Godeverde huren soone ane ghesproken hebben ende den goede ende ic Godeverde van Bussle niet ane ghesproken ne hebbe daer de quitanse af spreekt die daer ghelesen es, want miin hofrecht [doorgestreept: -ghewin], dair ic eischende ben, van joncvrouwe Ghertruden ende van Godeverde huren soene roerende comen ende van Godeverde van Bussle niet daer die quitanse af spreekt.*

LITERATUUR OVER HELMOND VERSCHENEN IN 1994 EN 1995

Gerrie Zegers

Een overzicht van de in 1994 en 1995 verschenen artikelen, boeken enz. over Helmond of betrekking hebbend op Helmond.

Arts, N. Een gepolijst vuurstenen bijtje uit het dal van de nieuwe Aa te Helmond, in: *Nieuwsbrief Historische en archeologische vereniging Helmont*, 1994, nr. 4, p. 2.

Arts, N. Archeologische kroniek van Helmond over 1993 / N. Arts. [et al., H. Goossens, T. Huijbers, Th. de Jong en R. Willems]. In: *De Vlasbloem* 14 (1994), p. 93-114.

Arts, N. Oorlog in Helmond: archeologische wapenvondsten uit het Oude Huys (circa 1175-1400), in: *Brabants Heem* 47 (1995), nr. 3, p. 85-91.

Asseldonk, Martien van. Licht op Peellands verleden; het graafschap Rode en de cijnskring Peelland, in: *Helmonds Heem* 20 (1994), p. 7-131. (Themanummer)

Asseldonk, Martien van. Het ontstaan van de dorpen en dorpsgrenzen in Peelland, in: *Helmonds Heem* 21 (1995), p. 81-114.

Berg, R. van den. Onderzoekstriangulatie in de machtsdriehoek, in: *Ex Tempore* 13 (1994), afl. 2, nr. 38, p. 1-4. (Elite-onderzoek Helmond)

Berkers, F. (red.). *Kienaw 1962/1995; 33 jaar Keiebijters carnaval in Helmond*. Onder red. van F. Berkers, U. Holtappels, N. Swinkels e.a. Helmond, Stichting Keiebijters, 1995. 94 p., afbn.

Bertels, Ignas. *Emmastraat 5*. Oploo, Bertels, 1994. 87 p.

➤ *Jan de Bok is een vaste figuur vooraan in de carnavalsoptocht van Helmond. Hier een opname uit het begin van de jaren negentig (Foto: GAHm, archief Keiebijters).*

Biemond-Kam, M.J. Brugwachter & scheepvaart: herinneringen aan de Veestraatbrug en het scheepvaartverkeer begin 20e eeuw, in: *Werkend verleden in Helmond* 1995, nr. 7, p. 29-30.

Brieven - *Brieven aan W.H. Kam JBzn. 1915-1919* / Bewerkt door E.K. Kam. Nijmegen, z. uitg., 1995. 141 p.

Brommer, B. Handel is handel: imitatie en innovatie bij de produktie van exporttextiel, in: *Textielhistorische bijdragen* 34 (1994), p. 120-135.

Brouwhuis van boeren tot burgers. Gezamenlijke uitgave van Heemkundekring Helmond-Peelland en Stichting Wijkblad De Corridor. In: *Helmonds Heem* 20 (1994), p. 135-282 (Themanummer Brouwhuis).

Bussel, G.J. van. Tussen Brabantse macht en keizerlijke nagedachtenis II: Maria van Leuven (1189/1190-1260) als keizerin, gravin en kloosterstichteres, in: *Brabants Heem* 46 (1994), p. 100-106. (Dl. I verscheen in nr. 2, p. 69-75)

Bussel, G.J. van. Maria van Leuven, (1189/1190-1260): keizerin, gravin en vrouwe van Helmond, in: *Brabantse biografieën* 2. Amsterdam/Meppel, Boom, 1994, p. 83-87.

Coolen, F.M. Kwartierstaat Coolen, in: *Genealogisch tijdschrift voor Oost-Brabant* 10 (1995), p. 123-129 en p. 173-175.

Distributiekantoor Helmond-Oost in september 1944, in: *Helmonds Heem* 21 (1995), p. 23-30.

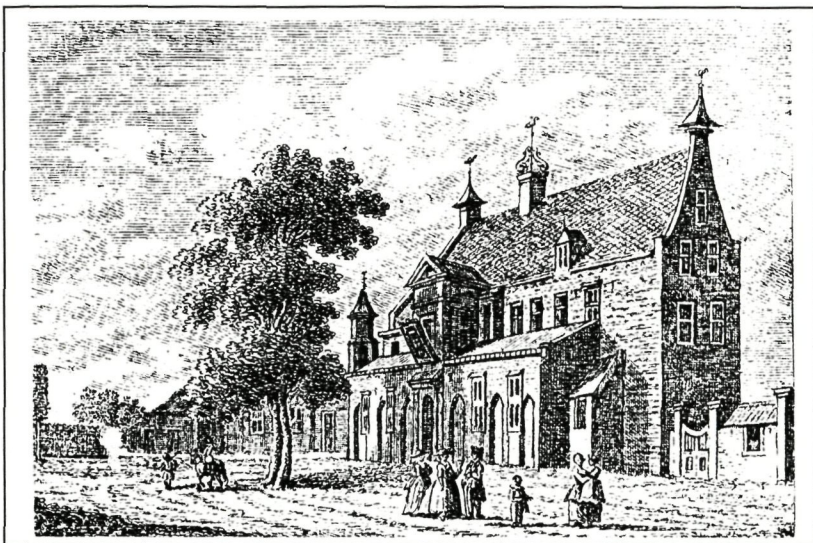
Geschakelde woningen, in: *Architectuur en bouwen* 10 (1994), nr. 12, p. 28-29.

Heeren, Jac. †. De hoendervangers van Bruheze, in: *Helmonds Heem* 20 (1994), p. 154-162.

Heijden, Jeroen van der. Stabilisering en opbouw na annexatie en roerig begin, in: *Helmonds Heem* 20 (1994), p. 267-282 (Brouwhuis)

Heijden, Jeroen van der. Dat was het dagelijks leven in de kampen, in: *Helmonds Heem* 21 (1995), p. 31-58. (Interview met Antoon Verberne)

Heijden, Jeroen van der. Groeten uit Helmond, in *Helmonds Heem* 21 (1995), p. 115-128.

➤ *Het huis te Binderen. uit: Historische en topografische atlas van Helmond, verzameld en voor een deel geteekend door August Sassen, Helmond 1881, J. de Reijdt.*

Heijden, Jeroen van der, G. van Neerven, e.a. In den Swaen ist wel bicaant, in: *Helmonds Heem* 21 (1995), p. 199-234.

Helmond cultuurstad: een andere visie op monumentenzorg, in: *Helmonds Heem* 21 (1995), p. 189-198.

Helmonds Heem. Helmond, Heemkundekring Helmond-Peelland, jaargangen 20 en 21.

Hendrikx, J.A. Het groene middengebied tussen Eindhoven en Helmond: een tuin voor de stedeling, in: *Heemschut* 71 (1994), nr. 6, p. 36-37.

Herbouw gedachteniskapel St. Jozef Helmond (red.: M. Amtz, A. van Eemeren, H. Mens e.a.). Helmond, Stichting Herbouw Gedachteniskapel St. Jozef, 1995. afb.

Herinneren voor de toekomst: Helmond en omgeving 50 jaar bevrijd 1944-1994; OCGH-bronnenonderzoek voor leerkrachten bovenbouw basisonderwijs en onderbouw voortgezet onderwijs. Helmond, z. uitg., 1994. 101 p., afb.

Hooff, G. van. August Sassen (1853-1913): historicus en letterkundige, in: *Brabantse biografieën 3*. Amsterdam/Meppel, Boom, 1995. p. 107-110.

Hooff, G. van. Duitse huizen en Helmondse vlechtmachines: de bedrijfsactiviteiten van Walter Kürschner en Zonen in Helmond, 1919-1945, in: *Werkend verleden in Helmond* 1995, nr. 6, p. 18-21.

Hooff, G. van. *Ermoei troef: de Helmonders 1850-1914*. Toronto, The Van Lieshout Group, 1994. 127 p., afb. Heruitgave van de 1e druk (1978).

Hooff, G. van. Helmond het land der kastelen en..., in: *Werkend verleden in Helmond* 1994, nr. 4, p. 11-12.

Hooff, G. van. Koninklijke Nedschroef; honderd jaar bouten & moeren, in: *Werkend verleden in Helmond* 1995, nr. 5, p. 1-9.

Hooff, G. van. De machinefabriek Begemann als fabrikante van "dynamo's, complete installaties van electrisch licht en overbrenging van arbeid", (1894 - circa 1910), in: *Werkend verleden in Helmond* 1994, nr. 3, p. 9-12.

Hooff, G. van. Personeelschef bij Raijmakers / G. van Hooff, H. Knapen. In: *Werkend verleden in Helmond*. 1995 nr. 6, p. 1-9.

Hooff, G. van. Van Teuten tot textielfabrikanten: de familie Coovels en hun stoomweverij (1868-1894), in: *Werkend verleden in Helmond* 1995 nr. 5, p. 10-12 (deel I) en nr. 6, p. 10-15 (deel II).

Hooff, G. van. Varen op Zuid-Willemsvaart's baren: schippers en scheepvaart vanuit Helmond, in: *Werkend verleden in Helmond* 1995, nr. 7, p. 20-28.

Hooff, G. van en H. Knapen. Adriaan van der Horst: van inzeper tot kapsalonist; vijftig jaar in het kappersvak, (1937-1987), in: *Werkend verleden in Helmond* 1994, nr. 4, p. 1-7.

Hooff, G. van en M. Rieter. Jan Roozendaal, (1911-1994): 30 jaar in de constructie bij Begemann, in: *Werkend verleden in Helmond* 1994, nr. 3, p. 13-18.

Huijbers, Twan. De archeologie van de villa: tracering en ruimtelijke omschrijving van tiende en elfde-eeuwse domaniale landgoederen in het stroomgebied van de Aa. Deel 1: landschap, bewoning en nederzettingen, in: *Helmonds Heem* 21 (1995), p. 129-186.

Huisintveld, Hein. Helmond treedt uit de schaduw van Eindhoven. Eenzijdige industriegemeente wordt veelzijdige centrumstad, in: *Brabant Business* 1994, nr. 6, p. 22-27. (Interview met burgemeester W.J.B.M. van Elk en W.Th.M. Swinkels, directeur Economische Zaken gemeente Helmond).

Jacobs, P. Het wel en wee van de Zuid-Willemsvaart, in: *Werkend verleden in Helmond* 1995, nr. 7, p. 1-8.

Jacobs, P. Reeds ziet gij van volksschuit en pakschuit de vlag... ofwel: 170 jaar "t knaal" in Helmond, in: *De Vlasbloem* 14 (1994), p. 31-56.

Jong, Th. de. Geweifragmenten uit de W.O.B.-sleuf, in: *Nieuwsbrief Historische en archeologische vereniging Helmont* 1994, nr. 3, p. 10-11.

Jong, Th. de. Schedel van een edelhert uit de kanaalomleiding, in: *Nieuwsbrief Historische en archeologische vereniging Helmont* 1994, nr. 4, p. 3-5.

Jong, Th. de. Herten uit het moer: zeldzame prehistorische vondsten uit het Aa-dal bij Helmond, in: *Brabants Heem* 47 (1995), nr. 2, p. 61-65.

Kaarsengietmachines en trekstenen. De oorsprong van Metallo/Spirotech, in: *Werkend verleden in Helmond* 1994, nr. 4, p. 14-17.

Koolen, B.D.W.M. Kijk, Helmond 1993, in: *De Vlasbloem* 14 (1994), p. 7-30.

Koolen, Bernardine. Kijk, Helmond 1994, in: *Helmonds Heem* 21 (1995), p. 249-274.

Koolen, Bernardine. Kalendarium 1994, in: *Helmonds Heem* 21 (1995), p. 275-288.

Koolen, Pieter. Een vechtpartij, een lijk en een brand uit jaloezie, in: *Helmonds Heem* 20 (1994), p. 163-170. (Brouwhuis)

Krul, W. *Het Begemann-complex te Helmond: de toekomst van een industrieel verleden*. Eindhoven, z. uitg., 1994. 145 p., krtn. Afstudeerproject TU Eindhoven.

Leeuwen-Strijbos, E.J.M. *Strijbos: een korte samenvatting van genealogisch onderzoek bij gelegenheid van de 75e verjaardag van E.J.M. van Leeuwen-Strijbos*. Driehuis, z. uitg., 1995. 54 p. (losbladig).

Lijst van omgekomenen in Helmond tengevolge van oorlogshandelingen (samengesteld door de commissie Namenlijst Omgekomenen), in: *Helmonds Heem* 21 (1995), p. 59-76.

Lijst van door oorlogshandelingen omgekomen Helmonders, aanvulling (samengesteld door de commissie Namenlijst Omgekomenen), in: *Helmonds Heem* 21 (1995), p. 332-333.

Lincoln, J. *Thank God and the infantry: from D-Day to VE-Day with the 1st battalion The Royal Norfolk Regiment*. Dover, Alan Sutton, 1994. 229 p., afb. (over Helmond: p. 81-98).

Lörling, H. *Helmond ter jamboree! Belevissen van deelnemers uit Helmond e.o.*; samengest. door H. Lörling en R. van den Elsen. Helmond, Scouting District Helmond, 1995. 48 p., afb.

Megens-Linders, A.M.H. *Transcripties van de hertogelijke cijnsboeken in het archief van de Rekenkamer te Brussel van: Bakel, Deurne, Helmond, Lierop, Stiphout, Vlierden 1340, 1380, 1418, 1448, 1499, 1620, 1639./* samenst.: A. Megens-Linders, Th.H. Meulendijks en P. van de Meulenhof. Helmond, z. uitg., 1994. Vijf delen.

Munier, W.A.J. Willem van Enckenvoirt (1464-1534); curieprelaat, in: *Brabantse biografieën 2*. Amsterdam/Meppel, Boom, 1994, p. 39-41.

Neerven, Gabriël van. Stichting en groei van het missiehuis Christus Koning, in: *Helmonds Heem* 20 (1994), p. 191-200.

Neerven, Gabriël van. De Swaen gerestaureerd, in: *Helmonds Heem* 21 (1995), p. 235-242.

Nieuwsbrief. Helmond. Historische en Archeologische Vereniging Helmont, 1994 en 1995.

Nogmaals de Veestraat, in: *Helmonds Heem* 21 (1995), p. 336.

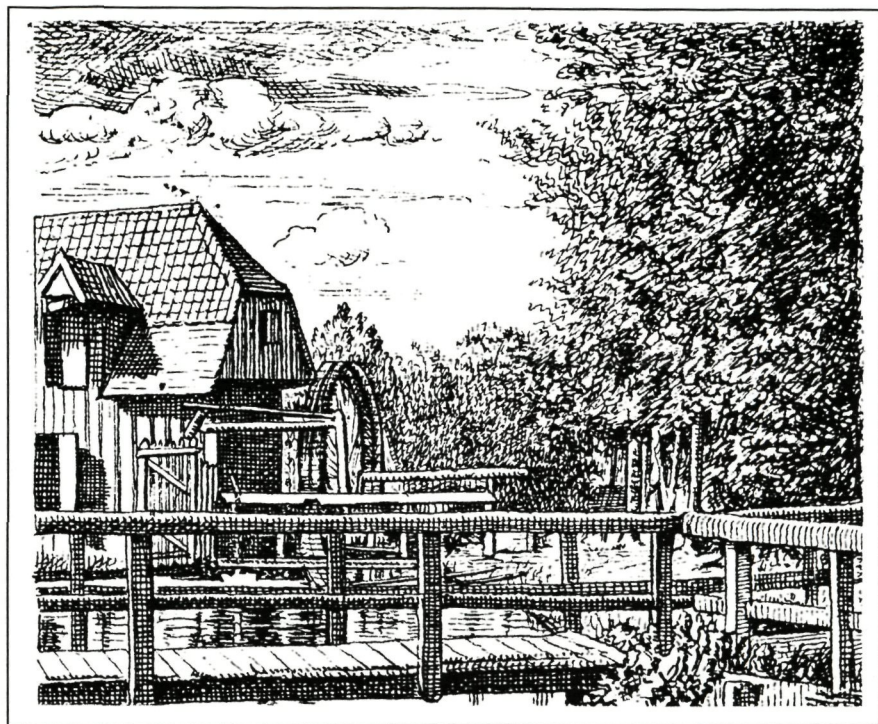
Rieter, Michael. De Nicolaasschool, de "klomkesschool", is niet meer, in: *Werkend verleden in Helmond* 1995, nr. 5, p. 16-20.

Roosenboom, H.T.M. Sophia Alberts (ca. 1683-1707): bekeerlinge, in: *Brabantse biografieën 3*. Amsterdam/Meppel, Boom, 1995. p. 9-12.

Roosenboom, Henk. *Leven met bommen en bonnen: Helmond tijdens de bezettingsjaren 1940-1944* / H. Roosenboom, P. Schrauwen en L. van Zalinge-Spooren. Helmond, Gemeentelijke Archiefdienst, 1994. 128 p., afb.

Sassen, Aug. *Historische en topografische atlas van Helmond*. Toronto, The Van Lieshout Group, 1995. Heruitgave van de 1e druk (1881).

➤ *Links: August Sassen (1853-1913), notaris te Helmond en vanaf 1880 archivaris van de gemeente Helmond. De foto dateert ongeveer uit 1882.*

➤ *De watermolen waarnaar de gelijknamige wal genoemd is in 1875. Deze stond op wat nu de hoek van de Oude Aa met de Havenweg is. Uit: Historische en topografische atlas van Helmond, verzameld en voor een deel geteekend door August Sassen, Helmond 1881, J. de Reijdt.*

Senders, Jos. Het landschap van Brouwhuis en Rijpelberg, in: *Helmonds Heem* 20 (1994), p. 137-141.

Sonnemans, M. *Stoottroepen Commando Brabant 1944-1945*. Helmond, B.O.S.S. Kring Peelrand, 1994. 127 p., afb.

Steketee, Bram. De bouwhistorie van de Helmondse sluizen van de Zuid-Willemsvaart, in: *Werkend verleden in Helmond* 1995, nr. 7, p. 9-19.

Stiphout, Peter van. Brouwhuis' ontwikkeling tot een hechte kern, in: *Helmonds Heem* 20 (1994), p. 201-265.

Tacken, Tom. Een lulletje van een bandiet. 'Zwarte Ruiter' door ONS-Theaterproducties, in: *Brabantia* 43 (1994), nr. 3, p. 26.

Tol, Adrie. Leven naast de dood. Enkele aspecten van de bewoning van het Mierlo-Houtse dekzandplateau gedurende de ijzer- en romeinse tijd, in: *Helmonds Heem* 20 (1994), p. 287-317.

Vergoossen, A. Pater Ildefonsus OFM Cap. (1875-1930): drankbestrijder, in: *Brabantse biografieën* 2. Amsterdam/Meppel, Boom, 1994, p. 74-77.

De Vlasbloem: Helmonds historisch jaarboek 14 / red. H.Th.M. Roosenboom en B.D.W.M. Koolen. Helmond, Gemeentelijke Archiefdienst, 1994. 118 p., afb.

Vogels, A. en J. Vos. *Honderd jaar bedrijvigheid aan het kanaal: Nedschroef Helmond BV 1894-1994*. Helmond, Nedschroef, 1994. 80 p., afb.

Vogels, H. *Van 1350 tot heden...Bol van de Bollen's*. Helmond, z. uitg., 1995. 455 p., afb.

Vogels, H. en H. Vogels. *Het geslacht Vogels door de eeuwen heen*. Helmond, z. uitg., 1994. 262 p., afb.

Volleybal Helmond 40 jaar 1954-1994 VC Polaris; jubileumuitgave ter gelegenheid van 40 jaar volleybal in Helmond / samengest. door A. Vogels e.a., Helmond, z. uitg., 1994. 95 p., afb.

Vonk, S. Carel Wesselman, (1746-1825): heer van Helmond en landbouw-hervormer, in: *Brabantse biografieën* 2. Amsterdam/Meppel, Boom, 1994, p. 125-129.

Vonk, Sanne. Bruheze, Brouhees, Brouwis en Brouwhuis, in: *Helmonds Heem* 20 (1994), p. 143-153.

Vonk, Sanne. Eigenaren en gebruikers van onroerend goed onder Bakels Brouwhuis, in: *Helmonds Heem* 20 (1994), p. 171-190.

Vonk, Sanne. Negenhonderd drieënvijftig dagen ondergedoken, in: *Helmonds Heem* 21 (1995), p. 5-22.

Vonk, Sanne. *Onder bescherming van de engel Gabriël. Ter herinnering aan de bevrijding van onze goede stad Helmond, 25 september 1944; Helmondse herinneringen aan oorlog, bezetting en bevrijding / onder red. van J. van der Heijden, G. van Neerven en S. Vonk. Helmond, Heem kundekring Helmond-Peelland, 1994. 301 p., afb. (Historische reeks deel 10).*

Vonk, Sanne en Jeroen van der Heijden. Ons kent ons in de Veestraat, in: *Helmonds Heem* 20 (1994) p. 319-360.

Vries, Cor de †. *Hellemond, wa zeide gaay toch skön*. Toronto, The Van Lieshout Group, 1994.

Wegvervoer. Het wegvervoer en Helmondse havanna's, in: *Werkend verleden in Helmond* 1995, nr. 6, p. 16-17.

Werkend verleden in Helmond, Helmond, werkgroep Industrieel Erfgoed Helmond, 1994 en 1995.

Wetten, S. van. *Index transcripties Helmondse schepenprotocollen*. RAHm 240-241, 242-243, 244-245, 246-253, 262-265, 266-268. Gemert, z. uitg., 1994-1995. Acht delen.

Winter in Helmond, in: *Helmonds Heem* 21 (1995), p. 324-332.

Zalinge, Lia van. Plaatjes uit de oude doos, in: *Helmonds Heem* 21 (1995), p. 289-323.

Zalinge-Spooren, C.A.M. van. Die contagieuse sieckte der peste is graserende... De pest in Helmond in 1636, in: *De Vlasbloem* 14 (1994), p. 57-92.

Zegers, G.M.J. Literatuur betreffende Helmond verschenen in 1993, in: *De Vlasbloem* 14 (1994), p. 115-118.

➤ *De 'Zwarte ruiter' op wiens levensgeschiedenis van Hans Gruijters de theaterproductie gebaseerd is waarover Tom Tacken schreef in Brabantia.*

KERMIS IN HELMOND

➤ In 1938 werd de Helmondse kermis bezocht door de firma Gigengack met hun 'open golfbaan', wat we tegenwoordig kennen als de rups. De prijs van een ritje was vijf cent. In het gemeentearchief aan de Molenstraat is ter gelegenheid van de zomerkermis een tentoonstelling van kermisfoto's, advertenties en krantenknipsels te zien. Deze expositie loopt tot 3 oktober. De archiefdienst is van dinsdag t/m vrijdag geopend van 9.00 tot 16.30 uur.

TOEN DE RADIO NOG EEN FENOMEEN WAS

Herinneringen van J.F. van Ruth-van Hemert

Naar aanleiding van het artikel in Helmonds Heem 1996-2 over de firma Meerding en Goedhart met hun Mego-radiofabriek stuurde mevrouw J. van Ruth-van Hemert de redactie een brief, waaruit we het navolgende graag bekend maken.

Vanaf 1921, het jaar dat een zuster van mijn vader trouwde met de heer A.J. Frentz, was ik heel vaak in Helmond gelogeed. Het zal eind jaren twintig geweest zijn, dat mijn oom en tante een RADIO hadden aangeschaft, door een bevriende relatie geïnstalleerd, waarschijnlijk met onderdelen van Mego.

In het huis (Kromme Steenweg 11, nu verdwenen) kwam eens om ongeveer half tien 's morgens 'achterom gelopen' Beth Musch, die woonde richting Trambrugweg. Beth droeg de Brabantse muts en de lange rokken van die tijd. In de keuken vertelde mijn tante van de radio en ze gingen naar de woonkamer om dat fenomeen te horen. Ik liep erachter aan en hoorde Beth Musch tegen mijn tante zeggen: "Binne die mense al verrig met 't wark, dat ze zo vroeg muziek maken?"

Na 1940 hebben we veel met de firma Meerding te maken gehad. Mijn man had daar na de oorlog (we waren in 1943 getrouwd) onze eerste Philips-radio opgehaald. Het was een zgn. Plank.

Mijn zoontje kreeg van tante voor zijn verjaardag - rond 1950 - een meccanodoos gestuurd (Temsì) en steeds als we met het gezin in Helmond kwamen werd er wat bij gekocht.

Later werden de tv en kleuren-tv aan mevrouw Frentz geleverd tot ook in het ziekenhuis in Bakel toe een kleine zwartwit-tv van Blaupunkt op het nachtkastje kwam te staan.

Mijn tante was toen meer dan negentig jaar oud. Ze overleed in 1974.

Deze laatste tv doet overigens nog dienst bij de computer van mijn kleinzoon.

Leuke herinneringen dus.

WEEST WELKOM!

Wij noodigen U vriendelijk uit, onze RADIO - AFDEELING te komen bezichtigen.

Twee-, drie- en vierlamps toestellen met ALLE bijbehorende onderdeelen.

Bekijkt U onze collecties eens op uw gemak.

Verplichtingen.... 't spreekt vanzelf, brengt dat niet voor U mee. U bent van harte welkom bij

Meerding & Goedhart

STEENWEG 21

HELMOND

BOUWHISTORISCH ONDERZOEK VAN HET HUIS MET DE LUTS

Jeroen van der Heijden

Met vele Helmonders maakte onze heemkundekring zich in september 1995 bezorgd over de toekomst van het huis met de luts op de Markt. De verbouwingsplannen dreigden rigoureus een einde te maken aan de karakteristieke luifel, waaraan het pand zijn naam ontleent.

Een themanummer van het Helmonds Heem met vooral de geschiedenis van het pand met de eigenaren en bewoners, was de eerste actie van de heemkundekring om het naderend onheil tegen te houden. Artikelen in de kranten en een tentoonstelling in de Elzaspassage, bij de hoorzitting over de inrichting van de Markt en tenslotte in het gebouw van de archiefdienst, zorgden dat zowel de plannen als de historische argumenten daartegen wijd en zijd bekend werden.

Velen reageerden met brieven aan het gemeentebestuur. Alle Helmondse historische verenigingen schreven tezamen een brief, waarin het gemeentebestuur opgeroepen werd in haar besluitvorming het historische en culturele belang te laten prevaleren boven een eventueel economisch belang.

We konden voorlopig opgelucht ademen toen het college van B. & W. geen toestemming gaf de luifel te vervangen door een glazen geval. In het kader van de juridische procedure, die op dit besluit volgde, voerde het Instituut voor Bouwhistorische Inventarisatie en Documentatie (IBID) te 's-Hertogenbosch in opdracht van de gemeente Helmond een 'bouwhistorische waardestelling' uit naar de onderpui met luifel van het pand Markt 7 in Helmond.¹

Doel van dit onderzoek was na te gaan "in hoeverre pui en luifel nog structuren bezitten welke van (bouw)historische waarde zijn. Door het in

beeld brengen van die structuren kunnen eventuele toekomstige verbouwingen op een historisch verantwoorde wijze worden uitgevoerd.”

Aanvullend onderzoek nodig

Gezien de directe voorgeschiedenis richt het onderzoek zich slechts op de gevel en de luifel. Bij toekomstige plannen voor verbouwingen van de rest van het pand dient dus eerst aanvullend bouwhistorisch onderzoek verricht te worden om die verbouwingen op een historisch verantwoorde wijze te kunnen uitvoeren. Nu het pand verhuurd is aan een italiaans-restaurant-keten is voor iedereen die het huis met de luts een warm hart toedraagt, een tijd van extra waakzaamheid aangebroken. Het rapport van Gruben en Van der Waard telt twaalf pagina's en sluit geheel aan bij de resultaten van ons historisch onderzoek uit 1995.

➤ *De zuidzijde van de Markt rond 1915. Helemaal links de helft van boekhandel J.M. van de Burgt (uitgever van deze briefkaart), daarnaast muziekhandel Th. van Beeck, apotheek Van Hoeck in het huis met de luts, de villa van Willem van Thiel, sigarenmagazijn NN en ijzerhandel Van Wel op de hoek van de Kamstraat met een handkar voor de deur.*

Zestiende eeuw

De bouwhistorische beschouwing van pui en luifel is interessant. Al het houtwerk boven de luifel plus de beide deurstijlen en het deurkalf met de inscriptie dateren uit de late zestiende eeuw. De luifel en de ramen eronder zijn van later tijd.

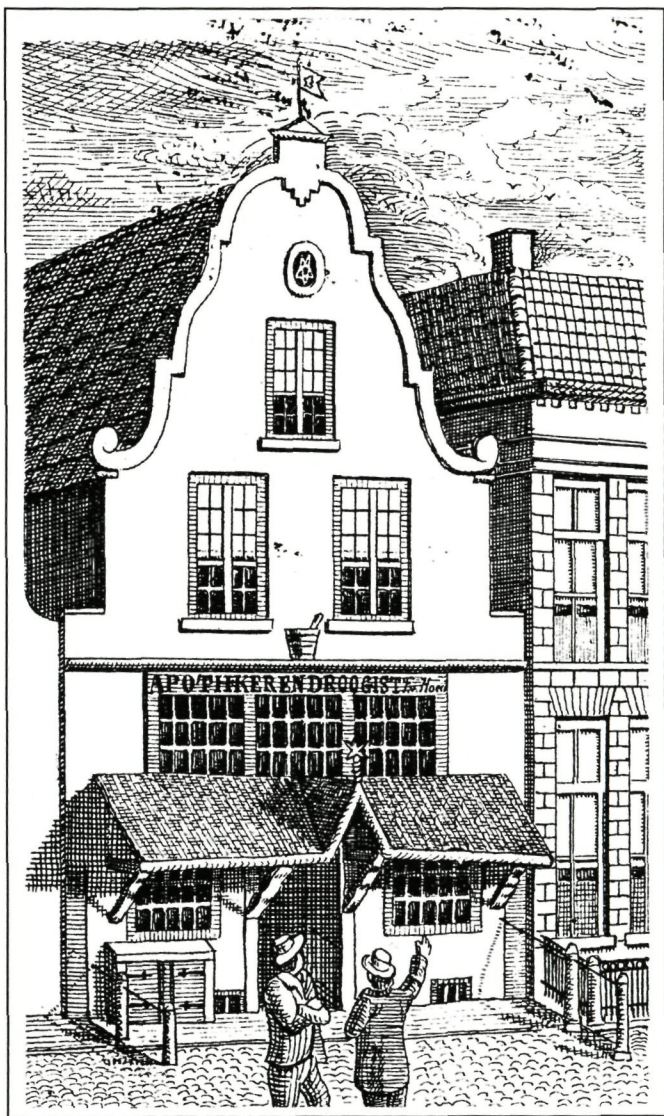
Aan de gaten in de puibalk is af te leiden dat elk bovenraam oorspronkelijk een middenstijl heeft bezeten. Deze stijlen zijn waarschijnlijk ergens in de achttiende eeuw verwijderd en vervangen door de huidige roetjesramen. Achter de achttiende-eeuwse vaste ramen zijn nu nog de oorspronkelijke diefijzers uit 1594 zichtbaar.

De twee deurstijlen lopen in één lengte door tot boven de luifel, waar zij overgaan in de daar aanwezige raamstijlen. De beide vensters ter weerszijde van de deur bezitten moderne kozijnen. De schuiframen met kleine roetjesverdeling doet echter vermoeden dat de vensters qua vorm al teruggaan tot in de achttiende eeuw. Achttiende eeuw

De oudste elementen van de luifel worden gevormd door de beide korbeelstellen ter weerszijde van de deur. Deze schoren gaan hoogstwaarschijnlijk terug tot in de achttiende eeuw. De twee buitenste korbeelstellen zijn modern. De linker is zelfs pas na de Tweede Wereldoorlog tot stand gekomen. Ook het door leien gedekte dak van de luifel stamt uit de eerste helft van deze eeuw.

Hoewel de luifel dus materieel niet bijzonder oud is, is zij conceptueel van grote waarde. Temeer daar er aanwijzingen zijn, dat een oorspronkelijke luifel al bij de bouw in 1594 aangebracht moet zijn. De tekst van de inscriptie in het deurkalf houdt namelijk rekening met de inbalking van de luifel. Dat de tegenwoordige luifel niet meer uit deze periode dateert, doet daarbij feitelijk niet ter zake. Conceptuele monumentwaarden hebben in dit verband een even grote betekenis als materiële monumentwaarden.

De conclusie van het rapport is dat de luifel een essentieel onderdeel vormt van de totale onderpui.

➤ *Het huis met de luts zoals afgebeeld in Historische en topografische atlas van Helmond, verzameld en voor een deel geteekend door August Sassen, Helmond 1881, J. de Reijdt.*

Argumenten

De argumenten voor de stelling dat de luifel een essentieel onderdeel is van de totale onderpui worden hierna uit het rapport geciteerd: Als eerste kan worden gewezen op de veelheid aan oude afbeeldingen waarop dergelijke puien met luifels voorkomen. Het lijkt er daarbij op dat de toepassing met name typisch is voor de zestiende eeuw, hoewel nader onderzoek in deze is gewenst. Dit is een *historisch-topografisch* argument voor handhaving van de luifel.

Ten tweede is bouwhistorisch aantoonbaar dat onderdelen van de huidige luifel teruggaan tot in de 18e eeuw. Bovendien kan uit de inscriptie in het deurkalf worden afgeleid dat reeds bij de bouw van het huis in 1594 rekening is gehouden met het aanbrengen van een luifel. Bouwhistorisch gezien vormen luifel en pui dus een onlosmakelijke eenheid. Dit is een *bouwhistorisch* argument voor handhaving van de luifel.

Hoewel de luifel in de loop der tijd meermalen is vernieuwd en hersteld, is daarbij - voor zover thans te beoordelen - geen enkele keer geweld gedaan aan het oorspronkelijke architectonische concept. Deze conceptuele monumentwaarde overstijgt hier de materiële monumentwaarde. Dit is een *monumentenzorg* argument.

Van uit zijn functie vormde de luifel een scheiding tussen boven- en onderzijde van de pui. Boven de luifel kon het licht in het hoge voorhuis (de handelsruimte) vallen. Onder de pui kon de handelswaar droog worden opgesteld en konden de kooplieden beschut tegen de elementen de verkoop regelen. De luifel is in dit opzicht een essentieel scheidend element. Dit is een *functioneel* argument voor handhaving van de luifel.

Tot slot moet worden gewezen op het feit dat de aanwezigheid van de luifel te Helmond een uniek nederlands verschijnsel is en dus het lokale en dus het regionale belang verre overstijgt. Dit is een *zeldzaamheids* argument voor handhaving van de luifel.

Samenvattend kan worden gesteld dat verwijdering of verandering van de (vorm van de) huidige luifel uit meerdere oogpunten als *onaanvaardbaar* moet worden beschouwd.

NOOT:

- ¹ ir. R. Gruben en drs. F. van der Waard. *Het huis met de luts: Een onderzoek naar de monumentale waarden van de onderpui met luifel van het pand Markt 7 te Helmond* (IBID 's-Hertogenbosch, januari 1997).

VAN PATRONATEN, PADVINDERS EN VERKENNERS

Scouting in Helmond tot 1945

Harry Löring

Robert Baden Powell werd in de Afrikaanse (Boeren)oorlog een beroemde militair. Hij stelde in het begin van deze eeuw vast, dat veel jongeren uit de onderste lagen van de bevolking in Engeland kansarm waren. Hij kwam tot de conclusie dat 'jeugdwerk' hiervoor een oplossing kon bieden. Zijn ideeën voor dit 'jeugdwerk' legde hij vast in het boek 'Scouting for Boys' dat in 1908 verscheen.

Tijdens het schrijven bracht Baden Powell eenentwintig jongens uit alle lagen van de bevolking bijeen op Brownsea-Island aan de Engelse zuidkust voor een proefkamp. Hij deelde de jongens in in patrouilles, de vaste eenheden waarin werd gekampeerd, gekookt en gespeeld. 's Avonds aan het kampvuur vertelde Baden Powell over zijn avonturen in India, Afrika en elders. Hij ging vervolgens dieper in op het nut van spoorzoeken, seinen, EHBO enzovoort. De jongens leerden die technieken de volgende dag tijdens het spelen en kregen zo spelenderwijs 'scouting' onder de knie. Er waren insignes en andere beloningen voor wie zich een bepaalde vaardigheid had eigen gemaakt. Ook kwam een eerste aanzet voor een uniform, waarbij een breedgerande hoed hielp om het geheel een extra romantisch tintje te geven.

Eind 1908 zijn meer dan zestigduizend boy scouts geregistreerd; een jaar later honderdduizend.

In 1910 maken een aantal Engelse scouts een 'promotietoer' door Nederland waarbij de Nederlandse jeugd kennis maakt met 'het spel van verkennen'. Spoedig worden o.a. in Amsterdam en Den Haag de eerste 'padvindergroepen' opgericht. In 1911-1912 worden in vele plaatsen

groepen padvinders, zoals de scouts in ons land genoemd worden, opgericht. Hier en daar ontstaan ook meisjesgroepen. Eindhoven behoort tot deze eerste lichting.

Het katholieke jeugdwerk in Nederland

In de tweede helft van de vorige eeuw kwam onder de katholieken van Nederland een beweging op gang, die moest leiden tot het verbeteren van de eigen positie. Voor deze 'emancipatie' moesten alle katholieken strijdbaar worden.

De sterk hiërarchisch georganiseerde katholieke kerk stond aan het hoofd van deze emancipatie-beweging. De bisschoppen bepaalden in hoge mate de beleidslijnen, hierbij geholpen door hun dekens. Op uitvoerend niveau namen de parochie-priesters een belangrijke plaats in.

Resultaat van deze emancipatie was een sterke verzuiling van de maatschappij. Iedere katholiek werd katholiek georganiseerd vanaf de wieg tot aan het graf. Op initiatief van priesters werden allerlei verenigingen en bewegingen opgericht. De belangstelling voor de jeugd nam sterk toe met als gevolg dat de jeugd steeds vaker als een aparte groep binnen de samenleving werd beschouwd.

Het emancipatie-streven plus de toenemende belangstelling voor de jeugd leverden vanaf 1900 het katholieke jeugdwerk op. De inhoud werd ingevuld door de geestelijkheid onder het motto: 'wie de jeugd heeft, heeft de toekomst'.

In het katholieke jeugdwerk was het streven vooral gericht op het verzamelen en van de straat te halen van de jeugd, om deze te beschermen tegen de kwade invloeden van de buitenwereld en 'andersdenkenden'. De activiteiten waarmee de jeugd werd bezig gehouden, werden vooral bepaald door de 'priester-directeur'. Leken-leiders stonden volledig onder de leiding van de priester.

Het standsdenken was bijzonder sterk onder de katholieken. Er bestonden aparte organisaties voor de middenstand, de boeren, de werklieden en andere standen.

Patronaat voor arbeidersmannen

Patronaat en de Mariacongregatie zijn twee vormen van jeugdbeweging in het begin van deze eeuw. Het patronaat werd de meest bekende en massale vorm daarvan. Vanaf het begin van deze eeuw werd in iedere parochie een patronaat opgezet, voor jongens en meisjes gescheiden. De oprichting werd onder andere sterk gestimuleerd op de Helmondsche Katholiekendag van 20 augustus 1905, waar 'patronaten' het enige onderwerp van bespreking was.

Het doel van het patronaat luidde: "Het wil (...) de gehele mannelijke jeugd (...) vanaf het verlaten der lagere school tot een door het Bisdom bepaalde leeftijd verenigen, beschermen en opvoeden (...) om de leden te vormen tot diep-godsdienstige zin, voor te bereiden op haar toekomstige levensroeping en na de patronaatsleeftijd (op te nemen) in de volgens het Bisschoppelijk voorschrift aangewezen organisatie van jonge mannen."

Activiteiten welke werden aangeboden, waren o.a. toneel, muziek, zangkoren, handenarbeid en katholieke vorming. De parochiekerk zorgde ervoor, dat men voor de uitvoering van de programma's de beschikking kreeg over een 'eigen' patronaats- of unitasgebouw. De patronaten bereikten vooral de jeugd uit de arbeidersklasse.

Helmondse patronaten

Helmond kende diverse patronaten. In de St. Lambertusparochie kwam het St. Joseph jongenspatronaat. In 1929 wordt de naam omgezet in St. Lambertuspatronaat. Deze vereniging was gehuisvest in het patronaatsgebouw aan de Molenstraat.

In de Onze Lieve Vrouwe-parochie was vanaf 1923 het RK Jongenspatronaat St. Jan gevestigd. In 1927 kreeg dit een eigen patronaatsgebouw aan de 2^e-Haagstraat, dat echter drie jaar later afbrandde. Reeds op 26 oktober 1930 van dat jaar vond de officiële opening van het nieuwe gebouw plaats.

Het St. Antoniuspatronaat was gevestigd in de H. Hartparochie en had haar gebouw aan het Binderseind.

Het gebouw van het St. Aloysiuspatronaat van de St. Jozefparochie werd op 31 juli 1927 op de hoek Heistraat-Wolfstraat door deken Rath van Helmond ingezegend. Ook Mierlo, Mierlo-Hout en Aarle-Rixtel kregen een jongenspatronaat.

Mariacongregatie voor middenstand

De jeugd uit de middenstand kon lid worden van de Mariacongregatie. Dit was een zuiver godsdienstige vereniging, die haar oorsprong vond in de zestiende eeuw. Bij de opkomst van de jeugdverenigingen werd de congregatie nieuw leven ingeblazen.

In 1910 werden nieuwe regels gegeven, die in 1915 door de Nederlandse bisschoppen werden overgenomen.

Het doel van de Mariacongregatie luidde: "Zelfheiliging en apostolaat (...) om door zeer innige godsvrucht tot Maria de gelovigen om te vormen tot goede christenen, die er oprecht naar streefden zich in hun staat te heiligen: die er zich ernstig op toelagden, naar gelang van de plaats die zij maatschappelijk innamen, anderen te redden en te heiligen, en de kerk van Jezus Christus tegen alle aanvallen te verdedigen."

De regels van 1910 adviseerden om de leden vooral te motiveren tot dienstbaarheid. Daaronder werd verstaan catechismus geven, zieken in gasthuizen en gevangenen bezoeken.

In Helmond werd de Mariacongregatie in 1915 opgericht op initiatief van deken Rath. De groep bestond hoofdzakelijk uit leerlingen van de Henricus-Mulo. In februari 1931 kreeg deze vereniging de beschikking over een eigen nieuw gebouw aan de Molenstraat.

Een belangrijke activiteit was de wekelijkse of twee-wekelijkse vergadering in de kerk of kapel. "Die geregelde vergadering is van het hoogste belang; ze is ook meer oefening dan vergadering; ze is de gezamenlijke opwekking, 'n les in de geestelijke krijgskunde, een hulde aan de Hemel-

➤ *Deken Mattheus Petrus Paulus Rath, linksvoor. Rath werd geboren in Veghel in 1869 en overleed te Helmond op 8 januari 1940. Hij was leraar op het seminarie in St. Michielsgestel, daarna pastoor van de St. Lambertusparochie en deken van het dekenaat Helmond. Naast hem zit kapelaan G. Brandsma. Daarachter de kapelaans H. van Dun (links) en H. Goëtte. De foto is genomen in 1930.*

sche Vrouwe; ze is de wekelijkse wapenschouw waarbij de directeur-aanvoerder z'n troepen overziet en toespreekt" enz.

Naast de vergaderingen werd op zondagavond ontspanning geboden in de vorm van schaken, dammen en dergelijke. In de zomervakantie gingen de leden van de Mariacongregatie een dag op reis.

Maar ook voor deze vorm van 'jeugdwerk met een beperkt doel' nam de belangstelling steeds verder af. Evenals bij het patronaat was een vernieuwing van het programma-aanbod een vereiste om de jeugd te kunnen blijven boeien. Een mogelijkheid tot vernieuwing vond deken Rath in het starten van een verkennergroep vanuit de Mariacongregatie.

Katholieke kerk en scouting

De katholieke kerk was aanvankelijk sterk anti-scouting. De scouting was een neutrale beweging waarin het open staan voor alle gezindten sterk werd benadrukt. Een rol voor de kerk was hierin niet weggelegd. Daarom hield de katholieke kerk haar deuren al onmiddellijk gesloten.

De katholieke scholen in Tilburg raadden hun leerlingen dan ook sterk af lid te worden van de padvinders. De initiatiefnemers daar gingen echter in de aanval door middel van voorlichting en kregen uiteindelijk hun zin. De padvindersgroep kwam er en diverse katholieke jongens werden daarvan lid.

RK Verkenners in Tilburg

De eerste katholieke verkennergroep wordt in 1912 in Tilburg gesticht door kapelaan Vromans. Hij begon een RK verkennergroep na klachten van jongens die van de kerk geen lid mochten worden van de padvinders. De rooms-katholieke groep begon met drieënveertig leden. Aansluiting bij de Nederlandse Padvinders Organisatie was onmogelijk. De Nederlandse bisschoppen hadden immers vastgesteld dat rooms-katholieke jongens niet aan padvinderij mochten doen en dat ze zeker niet mochten kamperen!

De katholieke groep bleef echter wel bestaan. Bisschop Van de Ven van Den Bosch toonde zelfs persoonlijk belangstelling voor de Tilburgse situatie. Eigenhandig stelde hij een model voor de statuten op. Toen die gereed waren, verleende hij op 25 augustus 1913 bisschoppelijke goedkeuring. Op 28 maart 1914 volgde koninklijke erkenning.

Niet lang hierna werd in Rotterdam de tweede katholieke verkennerstroep opgericht. Deze twee troepen bleven echter een uitzondering op de regel dat het verkennen taboe was voor de roomskatholieke jongens.

Erkenning

Diverse mensen ondernamen pogingen om de houding van de kerk te veranderen. Onder hen waren onder andere Pim Froger, prof. dr. J.E. de Quay, mr. René Hoppener en dr. Ramselaar. Er werden 'proeftroepen' gesticht, o.a. in Breda, Nijmegen en Utrecht. Zo oefenden zij druk uit op de kerk om de katholieke verkennerij te erkennen. Door tactisch optreden wisten ze in januari 1930 toch eindelijk goedkeuring van de bisschoppen te verkrijgen.

De R.K. Verkennersvereniging werd een zelfstandig onderdeel van de Nederlandse Padvinders Vereniging (NPV). Zij aanvaardde de technische leiding van de laatstgenoemde, de verkennerswet werd gelijk aan de padvinderswet, het uniform en insignes werden overgenomen.

Op alle niveaus werkte een katholieke verkennerscommissaris samen met een door de kerk benoemde aalmoezenier. Op deze wijze bestond nog enige garantie dat de kerk haar invloed uit kon blijven oefenen op de vorming van de jeugd. Een aantal zorgen van de bisschoppen waren niet geheel weggenomen: het kamperen, de zorg voor het katholieke element en de rol van de aalmoezenier. Verder stelde de katholieke verkenners zich onafhankelijker op dan de rest van het katholieke jeugdwerk.

Organisatie

De katholieke verkenners werden verdeeld in districten waarvan de grenzen samenvielen met die van de bisdommen. Ieder district werd opge-

deeld in 'adjunctenaten', waarvan de afbakening overeen kwam met de grenzen van een of meerdere dekenaten. Deze adjunctenaten kregen onder meer tot taak het organiseren van gezamenlijke activiteiten en het verzorgen van aanvullende trainingen voor het kader.

In de adjunctenaten werden assistent-districtcommissarissen benoemd, naast een assistent-diocesaan-aalmoezenier. Op groepsniveau werd een groepsgeestelijke benoemd nog voor dat de groep van start ging. De leiding van de groep bestond verder uit een groepsleider, die meestal ook hopman was.

Als officiële geboortedatum van de Katholieke Verkenners werd 23 april 1930, St. Jorisdag, aangehouden. Aan het einde van het jaar 1930 kende de vereniging van katholieke verkenners 1.828 leden, waaronder vijftien in Helmond.

Begin van de verkennerij in Helmond

Nadat de bisschoppen het scoutingspel voor de katholieke jongens officieel hadden goedgekeurd, werd ook in Helmond spoedig een groep opgericht. De eerste informatie over deze vorm van jeugdwerk werd uit Tilburg gehaald, waar de katholieke padvinders reeds vanaf 1912 bestonden.

In 1935 schreef de Helmondse deken M. Rath over de periode welke aan de stichting van de eerste verkennersgroep in Helmond vooraf ging: *"Er was eens een pastoor in Helmond. En die pastoor woonde het Eucharistisch Congres van Tilburg bij op 29 en 30 juni van het jaar 1929. Diezelfde pastoor had reeds zoveel gelezen en gehoord van de padvindersbeweging onder katholieken van Nederland, dat hij ook daarvan hier de beste resultaten durfde te verwachten. Bij gelegenheid van het Eucharistisch Congres zag hij de Tilburgse groep in actie."*

Na overleg met de aalmoezenier wilde deze pastoor [= deken Rath zelf] zo snel mogelijk een katholieke padvindersgroep in Helmond opzetten.

"(...) Toch was het besluit van hun onderhoud: GEDULD. Waarom geduld? De Neutrale Padvinderij in Nederland voelde er niets voor zich

met de katholieke padvindergroepen in verbinding te stellen. Het Hoogwaardig Episcopaat was nu in onderhandeling met Londen, en het resultaat diende te worden afgewacht. De pastoor kreeg van den aalmoezenier twee boekjes mee, waarvan hij er een uitleende en nooit meer terug zag, en het ander zorgvuldig bewaarde en bestudeerde. Het was: 'The Catholic scout's prayerbook' uit 1912 van de Catholic truth society."

En de pastoor had geduld en wachtte af, zoals een verstandig man betaamt. Intussen werden de besprekingen met Londen met gunstig resultaat afgerond. Op 15 oktober 1930 kon de gelukkige pastoor in zijn dagboek optekenen: *"Vandaag heeft de eerste vergadering der verken- ners plaats gehad. Jan van de Heuvel is hopman, Jan van Eemeren en Sjef Knaapen zijn vaandrig."*

De St. Canisiusgroep

Deken M. Rath nam dus het initiatief om te komen tot een verken- nersgroep in Helmond. Hij vroeg twee leiders van de Mariacongregatie, Jan van den Heuvel en Jan van Eemeren, een verkennerstroep te starten. Ter voorbereiding volgden zij een cursus in Eindhoven en werden op 6 augustus 1930 aldaar als verkenners geïnstalleerd.

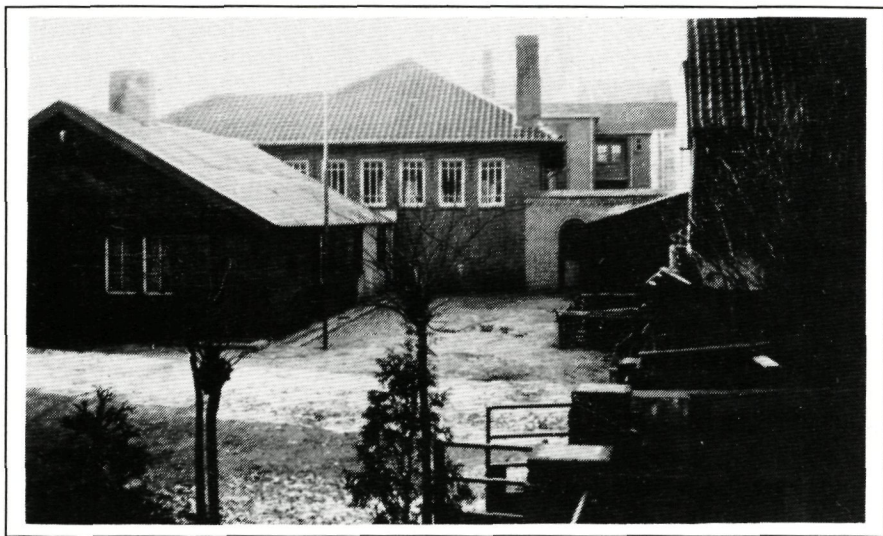
Twee maanden later werd de eerste groepsbijeenkomst gehouden met twaalf verkenners, allemaal leden van de Mariacongregatie. Hopman en groepsleider werd Jan van de Heuvel, met als assistenten de vaandrigen Jan van Eemeren en Sjef Knaapen. Tot eerste groepsaalmoezenier werd kapelaan Goëtte van de St. Lambertusparochie benoemd. Er werden twee patrouilles gevormd: de Houtduiven en de Fazanten.

De patrouille Houtduiven had als leden: patrouilleleider (PL) Thieu Geenen, assistent-patrouilleleider (APL) Piet de Jong, Theo van Mierlo, Sjef Ehrismann, Gerard Wildschut en Piet Leemputten.

In de patrouille Fazanten zaten: PL Theo Royakkers, APL Joep Hegeman, Giel Spierings, Piet Spierings, Fons Niessen en Jan Linders.

Eerste bijeenkomsten

De eerste bijeenkomsten vonden plaats in de gymzaal van de broederschool aan de Molenstraat. Het was een koude, natte ruimte met kapotte ramen. Maar er kwam een oplossing voor dit probleem: op 11 februari 1931 kreeg de groep 'met medewerking van de hoogerwaardede heeren' een nieuw hoofdkwartier in het VCK-gebouw (Voor Christus Koning) aan de Molentraat: "Hier konden de verkenneren zich een beter nestje bouwen, en rond hun troep een sfeer scheppen, welke nu eenmaal bij een verkennerstroep behoort".

➤ *Het FaKi HoMe in de jaren dertig. Na de Tweede Wereldoorlog werden hier de gidsen gehuisvest. Tot 1960 was hier het districtshoofdkwartier der verkenneren en gidsen in Helmond. Alle scouting-foto's komen uit de collectie foto's en documentatie van scouting district Helmond, 1930-1990, in te zien bij het gemeentearchief Helmond.*

Als patroonheilige koos de groep Sint Canisius, omdat alle verkenneren leerling waren of waren geweest van de Canisiusschool in de Molen-

straat. De blauwe groepsdas droeg op de achterzijde dan ook als symbool de windhond van St. Canisius.

Op 24 december 1930 werden de eerste vier Helmondse verkenners geïnstalleerd. Tien jaar later schreef men hierover: "We denken nog aan de eerste installatie waar we zo lang in de houding stonden bij het uitleggen van de wet". Op 27 december werden de volgende vier verkenners geïnstalleerd, de overigen op 1 januari 1931.

Deze eerste Helmondse troep groeide voorspoedig. Negen maanden na de oprichting werd een derde patrouille geformeerd, de Kieviten. Het gevolg was een totaal nieuwe patrouille-indeling: *Houtduiven*: PL Thieu Geenen; APL Piet de Jong; Theo van Mierlo; Gerard Wildschut; Piet Leemputten. *Fazanten*: PL Theo Royakkers; APL Giel Spierings; Piet Spierings; Fons Niessen; Jan Linders. *Kieviten*: PL Sjef Ehrismann; APL Joep Hegeman; Laurens Engelen; André Zijlmans; Leo Boers.

In 1933 werd een vierde patrouille, de Meeuwen, toegevoegd waarmee de troep compleet was.

In november 1931 werd vaandrig Van der Heijden als vierde leider geïnstalleerd. Enkele maanden later, op vrijdag 18 maart 1932, tijdens de 150e bijeenkomst van de Canisiusgroep, nam de troep afscheid van vaandrig Knaapen, die "aan de andere kant van de sloot" (= kanaal) een nieuwe verkennerstroep ging opzetten, de André de Thayegroep.

Welpenhorde

Op 15 oktober 1932 begon de Canisiusgroep met een welpenhorde. Op deze dag werden de twee leidsters, akela Kuypers en bagheera Helsper, geïnstalleerd. Een maand later werd de eerste horde-bijeenkomst gehouden in de Canisiusschool. Tien welpen telde de eerste horde welke werd verdeeld in twee nesten, het zwarte en het grijze. In december konden de eerste welpen geïnstalleerd worden. Deze gelegenheid werd door de troep aangegrepen om een totempaal te schenken.

De welpenhorde was in 1935 uitgegroeid tot drie nesten. Tevens leverde de horde dit voorjaar de eerste welpen af bij de verkenners.

Voortrekkers

In september 1934 liepen vijf verkenneren van de troep de 'eerste-klas-hike'. Deze meerdaagse zwerftocht vormde de afsluiting van het opleidingsprogramma, waarin kennis en ervaring met betrekking tot een aantal verkennerklasse-eisen werden beproefd. Hierna mochten zij zich 'eersteklas-verkenner' noemen.

Deze verkenneren behoorden tot de uitverkoren om een voortrekkersstam op te richten: Theo van Mierlo, Fons Niessen, Sjef Ehrismann, Joep Hegeman en Piet Leemputten. De leiding van de stam werd toevertrouwd aan Jan van Eemeren, die hiermee zijn vaandrigfunctie verwisselde voor die van oubaas.

De nieuwe groep kreeg de beschikking over een eigen stamlokaal in het berghok van het FaKi-HoMe. Het berghok werd omgedoopt in D'n Den, de naam voor de huisvesting van voortrekkers.

De stamregels hielden onder meer in: zeer matig roken; een contributie van f 0,15 per week; bijeenkomst op zondag van vijf tot zeven uur; ploegbijeenkomst op woensdag van zeven tot half negen.

De stam ging, samen met de welpen, spoedig verhuizen naar een opslagruimte bij bakkerij Strijbosch op het Binderseind. In het verslagboek schreef een lid over deze nieuwe D'n Den: *"Het vuile kamertje met overal losse kalk was veranderd in een net, met jute bespannen, lokaaltje. De schouw, een werkstuk van Theo van Mierlo, maakte het veel huiselijker. Verder was er aanwezig: een kruis en een Mariabeeld van de oubaas, dito de kachel en de stoelen uit de leiderskamer, de cocosmatten van Theo, de tafel, een St. Jorisschilderij en een Zweedse vaas van Fons Niessen."*

Op 15 augustus 1935 werd Fons Niessen als eerste voortrekkersgast geïnstalleerd tot voortrekker. Als 'borgen' (mensen die zich beschikbaar stelden voor begeleiding van de voortrekker) koos hij hopman Van de Heuvel en vaandrig Van der Heijden.

➤ *De Canisiusstam in de stamhut bij bakkerij Strijbosch rond 1936. Vlnr. op de grond Heinz Houben, Gerard Wildschut en Fons Niessen, Op de stoelen Joep Hegeman, oubaas Jan van de Heuvel, Sjef Ehrismann, Sjef Knippenberg, aalmoezenier Strijbos en Theo van Mierlo. Staande Piet Leemputten, Frans Kuypers en Jan Linders*

In september 1935 kreeg de stam versterking van vier verkenner: Jan Linders, Jos Knippenberg, Heinz Houben en Gerard Wildschut. Er werden twee ploegen geformeerd, één bestaande uit de senior-leden, de andere uit de junior-leden. Na verkiezing werd Joep Hegeman tot stamleider gekozen; ploegleider van de senioren-ploeg werd Fons Niessen, van de junioren-ploeg Heinz Houben.

➤ *Op de vorige pagina: aspirant voortrekkers Canisiusgroep, september 1934: vlnr knielend Theo van Mierlo, Piet Leemputten, Fons Niessen. staand: Sjef Ehrismann, oubaas Van Eemeren en Joep Hegeman.*

➤ *Hopman Sjef Knaapen, de man achter de André de Thaye-groep.*

Het eerste lustrum

In oktober 1935 vierde de Canisiusgroep haar vijfjarig bestaan. De groep bestaat dan uit 62 leden. De Zuid-Willemsvaart schreef over dit lustrum: *"Het feest werd gevierd, geheel in de katholieke scoutgeest. Dit mag zeker mee als bewijs dienen, dat het systeem van Baden Powell goed is toegepast, want geheel de feestviering was op touw gezet door de Stam, waarnaar de jongens die het langst bij de beweging waren, zijn overgegaan. De Stamppot, het maandblad van de Canisiusvoortrekkers verscheen in de vorm van een gedenkboek, wat een mooie herinnering vormde aan de voorbije vijf jaren."*

De André de Thayegroep

De grote stimulator achter de tweede groep die in Helmond werd opgericht was Sjef Knaapen, leider van het St. Janspatronaat in de Onze Lieve Vrouwe-parochie. Scouting-ervaring deed hij op als vaandrig bij de St. Canisiusgroep. In het voorjaar van 1931 stuurde kapelaan Helleberg twee toekomstige leidsters, Riek Boezeman en Riek Knippenberg naar een inleidingscursus, waarna zij op 11 juni 1931 werden ingeschreven als welpenleidster.

Als patroonheilige kozen zij André de Thaye, *'een kleine veertienjarige, maar o zo dappere held uit een Belgisch jeugdboek.'*

En zo begon de André de Thayegroep op 22 december 1931 met een welpenhorde, bestaande uit twee nesten van ieder vijf welpen. De groep vond huisvesting in de voormalige gymnastiekkeet van de R.K. HBS aan de Tweede Haagstraat. In januari werd de groep landelijk erkend onder nummer 364.

Op tweede paasdag 1932 werden de eerste Helmondse welpen geïnstalleerd. De Zuid-Willemsvaart meldde bij deze gelegenheid: *"De voorbereidende vorming der welpenhorde van de André de Thayegroep is zover gevorderd, dat op tweede Paasdag de officiële installatie als welpen kan plaats hebben; de nieuwelingen krijgen dan een uniform met petje zonder ster op, hetgeen betekent, dat ze in het verkennerleven zo blind zijn als jonge wolven. Na voldoening aan bepaalde eisen krijgen ze één, later*

twee sterren -worden dus geleidelijk ziende- en bij het bereiken van de leeftijd doet het bezit van de twee sterren de welpen naar de verkenners promoveren."

Nu de André de Thayegroep welpen had, was het zaak om met verkenners te beginnen. Ook hier was Sjef Knaapen de drijvende kracht. Bij zijn afscheid als vaandrig van de Canisiusgroep op 18 maart 1932 werden Harrie Otten en Sjef van Neerven als vaandrig van de André de Thayegroep geïnstalleerd. Al snel hierna kon de troep beginnen met twee patrouilles van zes verkenners.

➤ *In 1933 voerde de verkenners actie voor het centraal crisiscomité, de CCC-actie. Van links naar rechts Fons Niessen, Jan Linders, vaandrig Jan Heeling, Jan van der Heijden, Wim Bosch, Piet van de Bogaard, Sjef Ehrismann en vaandrig Zegers op de Helmondse markt.*

Deze De Thaye-groep groeide in de dertiger jaren gestadig. De samenstelling van de staf wijzigde nauwelijks. Na haar huwelijk met hopman

Sjef Knaapen trad Akela Boezeman terug. In de functie van Adjuncte-naat-Diocesaan-Commissaris (ADC) voor de welpen, kon zij haar opgebouwde ervaringen in het welpenspel overbrengen op de jongere leiding in de regio.

In 1938 kwamen Frans Marsé en Frans van de Broek de troepstaf versterken. Een jaar later stapte Co Vermeer over van de Lwangagroep naar de verkenners van de André de Thayegroep.

Inmiddels was de troep met een senioren-patrouille begonnen, welke tijdens de wereldjamboree in Vogelenzang actieve ondersteuning bood.

In 1939 werd deze patrouille omgezet in een voortrekkersstam met als naam 'Henri de Greeve-stam', afgeleid van een bekend radiospreker in die tijd. Hopman Sjef Knaapen werd oubaas van deze voor Helmond nieuwe tak van de verkennerij.

De Gregoriusgroep

De reden om de St. Gregoriusgroep op te richten was een andere dan die van de twee hiervoor beschreven groepen. Onder leiding van Theo Driessen was in 1929 de St. Jozefschool op D'n Bult een begin gemaakt met zangonderwijs volgens de Wardmethode. Theo Driessen deed dit na een demonstratie door de heer Leenarts uit Roermond.

Uit de leerlingen werd spoedig een koortje gevormd van vijftien jongens: de Sint Jozefzangertjes. Een van de taken van dit koortje was het opluisteren van de H. Missen in de St. Jozefkerk. Het koor ging ook functioneren als een soort jeugdvereniging, waarbinnen een sterke band ontstond tussen de leden onderling en tussen de leden en de leiding.

Binding

Echter, voor de jongens die de baard in de keel kregen was geen plaats meer binnen het koor. Toch wilde de leiding een binding houden met deze leden. Het idee om binnen de St. Jozefzangertjes met een verkennerstroep te starten ontstond in de zomer van 1933. De St. Jozefzanger-

tjes brachten op terugreis van een uitstapje naar Aken een bezoek aan het verkenners- kamp dat de Canisiusgroep in Epen had opgeslagen.

In een verslag schreef men: *"De jongens en leiders waren enthousiast over 't genot en de prettige geest in het kamp. Reeds op de terugreis werden er plannen gemaakt om er bij de eerst beste gelegenheid ook op uit te trekken. Het besluit van de Hr. Driessen was genomen. Al lang zocht hij naar een band om de zangertjes, die de school gingen verlaten, bij elkaar te houden. Zo ontstond de Gregoriusgroep."*

In mei 1934 begon de Gregoriusgroep in de gaarkeuken, de zo geheten 'Soepketel' aan de Wolfstraat. De eerste staf bestond uit: hopman/groepsleider Theo Driessen en de vaandrags Martien van de Laar en Gerrit van de Heuvel. In november 1934 ontvingen zij hun volmacht. Kapelaan van de Werff werd tot aalmoezenier benoemd.

➤ *De eerste staf voortrekkers van de Gregoriusgroep. Van links naar rechts: oubaas Theo Driessen, Jan Gruyters, Jan der Kinderen, Sjef v.d. Vorst, Jan de Kimpe, Anton Goedhart en Gerrit van Dijk.*

De Gregoriusgroep kende geen welpen omdat deze leeftijdsgroep (van acht tot elf jaar) bij de St. Jozefzangertjes terecht kon.

In 1936 werd de staf uitgebreid met Sjef Ehrismann, tevens voortrekker bij de Canisiusgroep. Hij nam de plaats in van vaandrig Martien van de Laar, nadat hij op 24 juni werd geïnstalleerd op de St. Janstroep van district Helmond. Een jaar later vertrok vaandrig Van de Heuvel. Hij werd opgevolgd door Sil Gielen, evenals Theo Driessen onderwijzer aan de St. Jozefschool.

Najaar 1938 begon de groep met een afdeling voortrekkers. Zes verken- ners die de troep vanwege de leeftijd vaarwel moesten zeggen gingen over naar de voortrekkers. Hopman Theo Driessen nam de taak van ou- baas op zich. Sil Gielen volgde hem op als hopman.

Op 16 maart 1939 werd de stam geïnstalleerd, om zes uur 's morgens. Hierna woonden zij de H. Mis bij, waarvoor ook de Canisiusstam en André de Thaye-stam waren uitgenodigd.

De Gregorius-verken- ners hielden zich vooral met culturele activiteiten bezig, zoals volksdansen, morrisdansen, zingen en muziekinstrumenten bespelen. Zij bouwden op dit gebied een grote naam op. In 1938 ontving de groep een uitnodiging om enkele demonstraties te verzorgen tijdens de diocesane Koempoelan van het bisdom Den Bosch in St. Michielsgestel. Prins Bernhard en monseigneur Diepen van 's-Hertogenbosch, toonden hierbij hun belangstelling.

De Gregoriusgroep vierde op 3 september 1939 het vijfjarig bestaan, tegelijk met het tienjarig bestaan van de St. Jozefzangertjes. Het pro- gramma werd geopend met een plechtige hoogmis met volkszang. Na de middag voerde de groep een toneelspel op: de Zigeunerconing, speciaal geschreven door Toon Kortooms. Daarna volgde een 'zigeuner- kampvuur' met zwaard- en morrisdansen, onder begeleiding van blokflui- ten en volkslied.

De jubilea van St. Jozefzangertjes en Gregorius-Verkenners.

Hartelijke huldiging van leider Th. Driessen.

Prachtige opvoering van „De Zigeunerkoning”.

Voorbij Zondag, 3 Sept., is er feest geweest in de St. Jozefparochie. Een feest, dat volkomen geslaagd mag heeten. Een feest ook, dat tenminste één dag de duistere slagschaduw van verre barbaarschheden verdrijven kon.

De jubilerende zangertjes en verkenners begonnen den dag op de meest edele en verhevene wijze: met een algemeene H. Communie.

Om half tien werd een plechtige Hoogmis opgedragen door den Zeereerw. heer Pastoor van Leeuwen met assistentie van de Eerw. heeren v. Gestel en v. Oulick. Het was een waarlijk diep ontroerende plechtigheid. De zangertjes, gekleed in hun witte togen, zongen onberispelijk de wisselende gezangen. Treffend was ook de toewijding, waarmee de volkszang werd uitgevoerd!

Het zijn maar gedachten van ons, die onwillekeurig opkwamen en waarvoor wij onmiddellijk onze verontschuldiging aanbieden, wanneer zij den een of ander mischien belachelijk mochten voorkomen, — maar zouden door dit heerlijke Offer de sluisdeuren van den hemel niet opengeklagen zijn, om een oceaen van zegening en genade over de St. Jozefparochie te doen neergolven?

Na de Hoogmis werd de heer Driessen door den Voortrekkersstam „meegelooft” naar de speelplaats van de St. Catharinaschool. Daar werd hij door zijn jongens en verdere aanwezigen met een daverend hoera begroet.

Onder de aanwezigen waren: Zeereerw. heer Pastoor van Leeuwen, kap. van Cuijk, almoezenier van Gestel en Rector Loverbosch. Verder inspecteur Coenen, J. Neutkens, hoofd der school, Mevrouw Neutkens, Jos. Lennards en enkele collega's van den heer Driessen.

De huldiging werd op een interessante wijze ingezet, want de jongens zongen en.... Theo Driessen luisterde in den feeststoel.

De orgaan van de zangertjes

„DE ZIGEUNERKONING”. — Een prachtig op 't werk van zangertjes en verkenners afgestemd feestspel van Toon Kortooms.

Na den feestelijken en zonnigen inzet van den dag kwamen de donkere en sombere wolken over het aardrijk aandrijven. Daar viel eerst in het prille middaguur de onheilstijding van den schrikwekkenden oorlog tusschen West-Europa's groote mogendheden. Het geweld zou gaan heerschen over de rede....

Wat was daarbij vergeleken het geweld der natuur, dat in een kort onweer enkele uren later over ons kwam? Hoe doodelijk en vernietigend ook dat soms kan zijn: het schrijnt niet zoo in z'n gevolgen, omdat zijn oorsprong verheven blijft en de menschelijke vijandschap er zelfs door kan verstillen....

De St. Jozefzangertjes en Gregorius-verkenners moesten dit prelude voor hun kunstzinnig spel van eendracht en broederliefde voor lief nemen en zij bleven daarbij niet alleen staan. Gezien de omstandigheden was de belangstelling voor hun feestspel nog zeer bevredigend en zelfs uit Asten, Bakel en andere plaatsen in de omgeving hadden groepjes dames en heeren de dreigingen van den dag getrotseerd om „De Zigeunerkoning” te kunnen zien. Behalve geestelijkheid en vele vooraanstaande leken der St. Jozefparochie behoorden tot de toeschouwers op de eerste rijen de Weleerw. heer kapelaan Strijbos, districts-almoezenier der Verkenners, Pater Theodorus O.M. Cap. en eenige confrères, de Commissaris van politie, de heer Lennards, directeur van het Ned. Ward-Instituut, de heer J. v. d. Heuvel, ass. diocesaan commissaris der Verkenners, enz. Ook de HoogEerw. Heer Deken M. Rath gaf in den loop van den avond nog van zijn belangstelling blijk.

Met enkele eenvoudige hulpmiddelen was de rime speelplaats der St. Catharinaschool aan „Turks” raak tot speelplan

De Lwanga-groep

De Lwanga-groep was de tweede verkennerstroep die ontstond uit leden van de Mariacongregatie. In eerste instantie rezen daarom bezwaren om met deze groep te beginnen. Op 17 november 1935 kon uiteindelijk de eerste vergadering plaatsvinden om tot oprichting te komen. Hierbij waren aanwezig aalmoezenier kapelaan Strijbos en de stafleden Co Vermeer, Piet Manakker, Adri Bouwman en Willy Houben. Enkele leden uit de congregatie werden gekozen tot kandidaat-lid. Het hoofdkwartier zou voorlopig worden gevestigd in het Congregatiehuis. De aalmoezenier zorgde ervoor, dat een groepscomité werd gevormd. Hij zou ook voor de financiële zaken zorg dragen.

Een week later deelde adjunct-commissaris Jan van den Heuvel mee dat de aspirant-leiders zich konden inwerken in de Helmondse groepen: Co Vermeer bij de Gregoriusgroep in de St. Jozefparochie, Adri Bouwman bij de André de Thayegroep in de parochie van Onze Lieve Vrouw, Piet Manakker en Willy Houben bij de Canisiusgroep.

Na deze periode werden de leiders op 8 maart 1936 in de St. Janstroep geïnstalleerd. Het was de gewoonte om nieuwe leiding tijdens deze bijeenkomsten van alle leiding van de verschillende groepen uit het adjunctenaat te installeren. De Lwanga-groep ontving een erkenning onder nummer 680.

De Lwanga-groep koos voor een cacao-bruine groepsdas. De troepgroep was die van de panter, aangezien dit dier voorkwam in het land van hun patroonheilige, Lwanga. Deze negermartelaar uit Oeganda werd gekozen op voorstel van deken Rath. De troep-bijeenkomsten werden op zaterdag van drie tot vijf uur en op zondag van 7.15 tot 8.45 uur, direct na de bijeenkomsten van de congregatie gehouden.

Bij het begin bestond de troep uit twee patrouilles, de Houtduiven en de Eekhoorns. Verkenner van patrouille *Houtduiven* waren Leo Denteneer, Frits Verhees, Hans Promper, Cor Kornuyt, Han Vermeer en Jos Houben.

De *Eekhoorn*-patrouille bestond uit Jac Peskens, Jan Neutkens, Henk van Krugten, Toon van Woensel, Tom van Rooy en Arnold Kuypers.

Reeds op 5 april kreeg de groep een toezegging dat een nieuw hoofdkwartier gebouwd kon worden. Waar precies weet men echter nog niet.

Lwanga-welpen

Na de oprichting van de verkenners werden ook hier plannen gemaakt om met welpen te beginnen. Het bestuur besloot op 20 september 1936 de dames Coenen en Hermens naar de welpen-leidsterscursus te sturen. Zouden zij slagen, dan kon spoedig met welpen begonnen worden.

De aanleiding is niet bekend maar op 23 december werden niet zij maar mevrouw. Helsper, bagheera bij de Canisius-horde, en mevrouw. Ehrismann als welpenstaf bij de Lwanga-groep aangewezen.

Op 17 februari 1937 werden zij geïnstalleerd als leidsters van de horde waarbij o.a. als gast aanwezig waren vaandrig Ehrismann van de Gregoriusgroep, akela Kuipers van de Canisiushorde, akela de Wit, raksja Vermeulen en bagheera Loves van de André de Thayegroep.

De bijeenkomsten voor de welpen werden gehouden op woensdag van 14.30 tot 16.30 uur en op vrijdag van 17.30 tot 19.00 uur. Op 28 april werden de eerste welpen geïnstalleerd, waarbij de hopman opmerkte: "De welpen presteren al aardig wat."

Een jaar na de oprichting nam stichter en hopman Houben wegens verhuizing naar Eindhoven afscheid van zijn Lwanga-groep. Bij het afscheidskampvuur waren acht welpen, alle verkenners en de leiders aanwezig. Van de welpen ontving de scheidende hopman een bridgetoos, van de verkenners een mes en van de leiding een vergroting van een eerder gemaakte groepsfoto.

Zijn taak als hopman werd op toerbeurt waargenomen door de vaandrighs Bouman en Manakker, totdat de groep erin slaagde een kandidaat-hopman aan te trekken: hopman Hoppenbrouwers. "Hij deed zijn intrede vergezeld gaan van een keurige wet op 'leer-papier'. Een van zijn eerste

daden was het laten vervallen van de bijeenkomsten op zondag en het verplicht stellen van de woensdagbijeenkomst.

In januari 1939 ontstond binnen de Lwanga-groep een conflict dat tot gevolg had dat de gehele leiding opstapte. Hopman Van de Heuvel van de Canisiusgroep werd daardoor genoodzaakt ook deze troep draaiende te houden. Nadat hij dit een half jaar had volgehouden, verwisselden de verkenner van Lwanga hun bruine das voor de blauwe das van de Canisiustroep.

In de stafbijeenkomst van de Canisiustroep werd besloten dat vaandrig Van Nunen, die zijn proeftijd bij de Canisiustroep doormaakte, zich zou gaan belasten met de leiding van een nieuw te vormen Lwanga-troep.

Na de voorbereidende besprekingen werd de eerste bijeenkomst gehouden op woensdag 20 september 1939. Hierbij waren o.a. aanwezig de waarnemend vaandrig Adrie Koolen, de welpen Herman Denteneer, Joop Bouwman, Gerrie Muffels, Gerrit Beemsterboer en Rinus Kuypers. De nieuwelingen Piet Stoot, Mark Benders en Piet Breuer. Voorlopig werden twee patrouilles gevormd, de Reigers en de Spechten, met ieder vier leden. Op 15 december was de gehele troep geïnstalleerd.

Op 31 december 1939 hielden zij met de welpen en verkenner van de Canisiusgroep en de voortrekkers en oud-verkenner een gezamenlijke kerstviering in FaKi-HoMe. Op het programma stonden een H. Mis, ontbijt en een huldiging van aalmoezenier Strijbos vanwege zijn koperen priesterfeest. Daarrbij waren aanwezig prof. Van de Hurk, H. Bouma, J. Strijbos, J. van Thiel en oud-hopman Jan Heling. Van laatstgenoemde werd afscheid genomen, omdat hij als militair gemobiliseerd werd. Op 27 maart 1940 werd hopman Van Nunen als hopman en groepsleider geïnstalleerd.

De neutrale NPV-groep

Reeds in 1911 -een jaar na de Engelse promotietour door Nederland- maakte een aantal Eindhovense padvindere een propagandatocht door Helmond. Zij waren lid van het NPV, de (neutrale) Nederlandse Padvindere Vereniging. Het duurde tot 1934 alvorens in Helmond een NPV-

➤ *Het nemen van hindernissen tijdens de patrouille-wedstrijden van pasen 1934. De foto is hetzij genomen in de Warande, hetzij in de Bikkels bij Vlierden. Welke jongens op de foto staan is onbekend.*

groep van de grond kwam. De initiatiefneemster was akela Molijn die op 25 november 1934 begon met een welpenhorde.

Als reden van oprichting werd begin 1935 het volgende geschreven: *"Reeds geruime tijd is in onze gemeente door verschillende ingezetenen de wens geuit onze jeugd leiding te geven bij hare spelen. In tegenstelling met andere plaatsen bestaat in Helmond in neutraal verband absoluut geen gelegenheid voor onze jongens om op daarvoor aangewezen terreinen onder leiding spel en sport te beoefenen en daardoor bij te dragen tot hun karaktervorming.*

Zoals de toestand thans is, zijn de jongens op zichzelf aangewezen. Ten einde te trachten aan deze ongewenste toestand een einde te maken, hebben enkelen onzer de handen in elkaar geslagen en een begin gemaakt met de oprichting van een afdeling der Nederlandsche Padvinders (open groep). Deze vereniging die alom bekend is, tracht naast vele andere goede dingen de jeugd op te wekken tot liefde voor de natuur, het ontwikkelen van zelfvertrouwen, het oefenen in handenarbeid etc. etc."

De eerste installaties vonden in februari/maart 1935 plaats. Uniformen en insignes moesten door de ouders betaald worden. Wel werd een sponsoractie gestart om financiën bijeen te brengen, o.a. om welpennesten te kunnen bouwen.

Padvinders van de NPV

Ongeveer een jaar na de oprichting van de horde begonnen op 9 november 1935 de verkenner in het 'suikermagazijntje', een gebouwtje op de huidige Watermolenwal. Het verslag van de eerste bijeenkomst luidde: *"Start met verkennerbijeenkomst. Aanwezig ADC Van Strien, het bestuur, de heren Kam en Wolsink, vaandrig Faddegong en hopman Du Pré en de jongens Roel Kollenwijn, Piet van Vlissingen, Jan van Vlissingen, Tonny Smit, Rembrandt van Ham, Louis Bienfait, Baldewijn Verwey en Piet Visser. Hopman Van Strien spreekt de jongens toe, geeft een uiteenzetting van het streven en werken van de padvindersbeweging en stelt de vaandrig en hopman voor. Toekomstig troeplokaal: Het knopenmagazijn bij de fa. Begemann."*

In januari 1936 kreeg de groep gestalte. Op 11 januari werden de patrouilles samengesteld: De *Wolven*: PL Roel Kollenwijn, APL Piet van Vlissingen, Louis Bienfait, Baldewijn Verwey. De *Vossen*: PL Jo Verwey, APL Tommy Smit, Jan van Vlissingen, Rembrandt van Ham. Als naam van de groep werd tijdens dezelfde bijeenkomst voorgesteld De Wulp.

Een week later werd de hopman Du Pré door commissaris Van Strien uit Eindhoven geïnstalleerd en vervolgens op 25 januari de leden. Hierbij was akela Molijn, het complete afdelingsbestuur en de districtscommissaris Fens aanwezig. "De plechtigheid verliep vlot en het was fijn dat de jongens de ernst voelden."

Na de installatie volgde het eerste kampvuur van de troep, waarna aan het eind van de middag de groep de groepsvlag, vervaardigd door mevrouw Faddegom in ontvangst mocht nemen: "De vlag zag er als volgt uit: in het midden was een lelie-embleem op een wit veld, hieronder was het wapen van Helmond te zien en erboven stond de naam De Wulp. Deze vlag was in zijn geheel met de hand geborduurd. Het was een prachtstuk."

Op zaterdag 8 februari 1936 organiseerde De Wulp in zaal Odeon een propagandadag. Dat trok een volle zaal en leverde in de Zuid-Willemsvaart van dinsdag 11 februari het op pagina 64 afgedrukte verslag op:

Enkele dagen na de propagandadag volgde het eerste resultaat: Jan Schuyer, Jan de Pon en Hans Verstegen meldden zich aan als nieuwe leden. Op 23 mei kwamen vier welpen 'over': Bob Nunnickhoven, Giel Swinkels, Ben Kam en ? van Vlissingen. Een moeilijke periode voor de troep brak aan na het geslaagde zomerkamp in Helenaveen. Hopman Du Pré moest in militaire dienst. Zijn vertrek luidde een periode in met een groot verloop onder de kaderleden.

Uitvoering van Padvinders.

Men schrijft ons:

Zaterdagmiddag hield Groep I van de N. P. V. te Helmond een uitvoering in de zaal „Odeon“. De uitvoering had als opzet propaganda voor de padvinderij en kan als buitengewoon geslaagd beschouwd worden.

Een volle zaal, een vlot afgewerkt aantrekkelijk program en een specifieke padvindersstemming in de zaal. Bestuur en leiding kunnen tevreden zijn en men behoeft er niet aan te twijfelen: deze middag werpt vruchten af voor de Padvinderij.

Om half vier opent de nog jonge Helmondsche groep zelf den middag op Padvinderswijze, hetgeen beschouwd kan worden als het eerste officiële optreden.

Direct hierop zetten de Voortrekkers van den stam „De Kempenzwerfers“ uit Eindhoven een vroolijke marschdeun in, hetgeen ze den geheelen middag telkens tusschen de nummers door bleven doen.

De Welpen voerden op: „Wat wij zijn en wat wij doen“, hetgeen keurig afgewerkt werd.

Daarna volgde een lezing die gehouden werd door den heer van Strien, A. D. C. uit Eindhoven. Hij begon met namens den heer Fens D. C. diens gevoelens van spijt over te brengen, zelf aanwezig te zijn.

Dan hield hij een lezing, waaruit alle aanwezigen een duidelijk beeld kregen over het doel en streven van de Padvinderij. In het slot van zijn boeiend betoog wees hij nog eens duidelijk op de groote internationale beteekenis van de beweging. Spr. had een warm applaus in ontvangst te nemen.

Hierna volgden een 40-tal lantaarn-

plaatjes met explicatie door hopman Rexwinkel.

Toen kwam het 1e deel van de film: „De Nieuweling Tim.“

In de pauze vond een stormloop plaats op het buffet, waar een ijverig dames-comité veel eer van haar werk kreeg met als resultaat veel stuivers en dubbeltjes voor de Groepskas.

Na de pauze ontloopten de Kempenzwerfers zich als acrobaten en oogstten een reuzen succes.

Vervolgens het 2e en 3e deel van de film. Deze film is een vlot verhaal van Tim, die als nieuweling bij de Padvinders komt en wij volgen hem tot en met de installatie als verkenner 3e klasse, terwijl wij intusschen zijn vriend en broeder verkenner 1e klasse zien worden.

Als volgend nummer kwam de troep verkenners van de Graaf Willem I groep uit Eindhoven met een tooneelstuk „De Schuur.“

Ook dit nummer oogstte veel succes en alle meespelenden met hopman Rexwinkel werden verliend toegejuicht.

De Kempenzwerfers moesten hun kampvuur-programma zéér bekorten, hetgeen jammer was, want dat stel had ons zeker nog een uur kunnen vermaken. De nummertjes, die ze nog gaven waren prachtig, hetgeen de zaal met handgeklap duidelijk liet uitkomen.

Tot slot een dankwoord van den voorzitter en het Wilhelmus, door de zaal gezongen.

De Helmondsche Groep I gefeliciteerd met dezen middag. We kunnen niet nalaten dank te brengen aan den heer Muninkhoven, die geheel belangloos de film draaide, aan de Kempenzwerfers en de groep Graaf Willem I voor hun medewerking, het dames-comité en de Groep III uit Eindhoven, die in groote getale aanwezig was en met ijles en liedjes veel bijdroegen voor de goede stemming.

Op 28 november 1936 nam de troep afscheid van vaandrig Faddegon. Vaandrig Vlemmings uit Eindhoven kwam hem vervangen maar bleek vaak verhinderd. Nadat de troep in de zomer van 1937 had stil gelegen, begon de nieuwe leiding in oktober met dertien verkenneren. De troep kwam onder 'voogdij' te staan van commissaris Fens uit Eindhoven. Aspirant-hopman werd C. Galjaard uit Helmond, terwijl als nieuwe vaandrig werd voorgesteld Van Kuick uit Eindhoven. Veel werk werd gestoken in het opknappen van een nieuw troephuis aan de Prins Hendriklaan.

Er werd geen zomerkamp gehouden, omdat daarvoor te weinig verkenneren belangstelling hadden. Na enige conflicten kwam de groep wederom stil te liggen en startte voor de Tweede Wereldoorlog niet meer op. Na de oorlog bleek de heer Isinger nog als enige bestuurslid te fungeren. Hij deed een oproep tot her oprichting met als resultaat dat zich enkele nieuwe aspirantleiders meldden, waaronder hopman Paes. Verder wordt echter niets over de Wulp geschreven.

De blokhutten

De groepen kregen na hun oprichting allemaal de beschikking over een eigen groepshuis. In de periode voor de Tweede Wereldoorlog bestonden echter geen subsidieregelingen. De meeste blokhutten kwamen dan ook met steun van onder meer het kerkbestuur, het bedrijfsleven en de zelfwerkzaamheid van de groep tot stand. In dit hoofdstuk vertel ik hoe iedere scoutinggroep aan een eigen hoofdkwartier kwam.

Het FaKi-HoMe

Na de start in de kille gymzaal van de broeders en de verhuizing naar het VCK-gebouw enkele maanden later, kreeg de Canisiusgroep de beschikking over een eigen hoofdkwartier.

Op 28 oktober 1933 'ploft' aalmoezenier Strijbos de eerste spade in de aarde voor de bouw van een nieuw hoofdkwartier; op 15 april 1934 kan het door deken Rath worden ingezegend.

De Zuid-Willemsvaart schrijft:

"Gisteren dan is het hoofdkwartier plechtig ingewijd. Het is gelegen nabij de Molenstraat in de nabijheid van het patronaat. Het groen geverfd houten gebouwtje, volgens het ontwerp van de architect de heer Cor Roffelsen, gedekt met golfplaten, maakt bij een eerste aanblik de indruk van een blokhuis in de rimboe. Het mooie insigne van de R.K. Verkenners boven de gevel en de vreemdsoortigen naam geven echter direct doel en bestemming duidelijk te kennen. Zeer geestig is de naam van het nieuwe hoofdkwartier gevonden, zijnde samengesteld uit de vier maal twee letters van namen van de patrouilles waaruit de troep is samengesteld: FAzanten, KLevitten, HOudtuiven, MEeuwen. Het inwendige is nog meer dan het uiterlijke van het gebouw er op ingesteld om de jongens in een romantische en aangename omgeving zich thuis te doen gevoelen."

Alle 'speltakken' (welpen, verkenners en voortrekkers) gingen hun groepsbijeenkomsten houden in het FaKi-HoMe. Door de beperkte ruimte werden de welpen en voortrekkers gedwongen spoedig te verhuizen naar de meelzolder van bakkerij Strijbosch aan het Binderseind. Hier vonden zij tot 1938 onderdak, waarna zij terugkeerden in FaKi-HoMe.

De Muggenkeet

De André de Thayegroep kreeg direct bij de oprichting van de groep, in december 1931, de beschikking over een eigen hoofdkwartier; de voormalige gymnastiekkeet van de R.K. HBS aan de 2e Haagstraat.

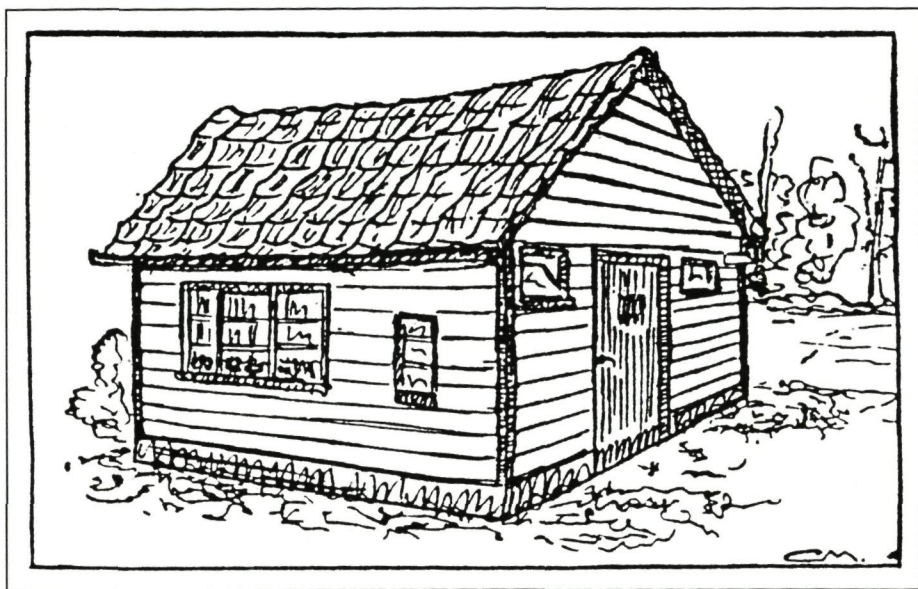
Deze ruimte werd als volgt beschreven: "een trapje, een smal gangetje en een zaal, in tweeën gedeeld door een schot, geen betimmering en plafond, je keek zo tegen de pannen". Dit hoofdkwartier kreeg al snel de naam 'Muggenkeet', genoemd naar de vele diertjes waarop deze keet veroverd moest worden. In 1936 werd het hoofdkwartier verbouwd: "Het dak lekte en de vloer was rot". De trekker van dit werk was de heer Noorbeek, die eer van zijn werk kreeg: "Geen plank is er blijven zitten". Na de verbouwing was het een ideaal hoofdkwartier met een open haard, een geschenk van de ouders, en nieuwe patrouille- en nesthoeken.

De Soepketel

De Gregoriusgroep begon haar wekelijkse bijeenkomsten in de gaarkeuken, de zo geheten Soepketel aan de Wolfstraat. Deze bleek echter spoedig te klein. De Zuid-Willemsvaart schrijft: *"Toch hebben de leiders de hoop niet opgegeven. Hopend en vertrouwend op de steun van de beter gesitueerden, hebben ze van het kerkbestuur (dat er op de Bult echter zeer krap schijnt bij te zitten) gedaan gekregen voor hen een stuk grond te kopen. Nu is het nog zaak daar een zeer bescheiden planken gebouwtje op te trekken, want evenzeer als voor het patronaatswerk een gebouw nodig is, moet ook dit jeugdwerk een 'onderdak' hebben. Een grote steun hebben de leiders gekregen in het parochieel zangkoor, dat zich unaniem bereid heeft verklaard de werkzaamheden gratis op zich te nemen. Een sympathieke daad! Het materiaal voor het gebouw moet nu nog op een of andere manier bijeenkomen"*

➤ *Hiernaast: in 1933 zet aalmoezenier Strijbos de eerste spade in de grond voor wat later bekend wordt als het FaKi HoMe van de Canisiusgroep. Deze verkennersblokhut lag op de speelplaats van de St. Canisiusschool aan de Molenstraat.*

Nog voordat de ruiten er waren ingezet en nog zonder deuren, terwijl de wind er door gierde en de regen binnensloeg, legden de eerste verken- ners bij het kampvuur hun belofte af. De ontwerper, de heer L. van Roy Czn. en de aannemer, de firma C. van Roy en de heer J. Gruyters hebben eer van hun werk. Bij de inzegening, die werd verricht door de zeer eer- waarde heer pastoor J. Koenen, waren tegenwoordig: de St. Tarcisius- groep (uit Aarle-Rixtel), het groepscomité, de ouders van de verken- ners, de St. Gregoriusgroep uit Helmond onder leiding van hopman Driessen, kapelaan Strijbos A.D.G. en hopman Van den Heuvel, waarnemend commissaris van het district Helmond en enkele genodigden. Professor Prinsen kwam later ook nog even een kijkje nemen. Na het saluut aan de vlag opende hopman Slaats het kampvuur. De aalmoezenier zegde dank

► De 'Soepketel'

voor de medewerking die hij van groepscomité en ouders mocht onder- vinden. Hij richtte ook een speciaal woordje tot de verken- ners, waarin hij hun wees op de belangrijke taak, die zij hadden te vervullen. Hierna verrichtte pastoor Koenen de inzegening. De kruisen werden gehangen,

het beeld van St. Tarcisius op zijn troon geplaatst en het gebouw gezegend. Hopman en aalmoezenier installeerden onder de gebruikelijke ceremonieën een nieuwe verkenner, tevens patrouilleleider. En daarna begon het eigenlijke kampvuur, dat plaats had onder leiding van hopman Driessen."

Kandersteg

Reeds een maand na de eerste bijeenkomsten in maart 1936, kreeg de Lwanga-groep de toezegging voor een nieuw hoofdkwartier. *"Er werden diverse plannen gemaakt voor de bouw en inrichting door de staf. Deze plannen werden aan de aalmoezenier en deken voorgelegd, die ze echter grondig wijzigden. Dit vormde geen probleem, want het nieuwe plan was*

➤ 10 Augustus 1936; de eerste spade gaat de grond in voor de Kandersteg. Hier vond de Lwanga-groep, die later Lambertusgroep zou gaan heten, onderdak. Deze blokhut is in de jaren zeventig afgebrand.

zeker zo goed." Na de vakantie, op maandag 10 augustus ging om elf uur de eerste spade voor het nieuwe hoofdkwartier de grond in. Het hoofdkwartier kwam te staan op de speelplaats van de St. Nicolaasschool aan de Molenstraat. Aanwezig waren onder meer deken M. Rath, aalmoezenier Strijbos, dokter Bouma, lid van het groepscomité, de architect Roffelsen, aannemer Hendriks en de vaandrags Manakker en Bouwman. Allen speelden een keer voor grondwerker.

Het werk vlotte snel. Al op 24 oktober werd er verhuisd en op 15 november vond er de eerste troepbijeenkomst plaats. Het gebouw moest van binnen nog wel door de groep zelf worden geschilderd.

Als naam voor het hoofdkwartier werd gekozen 'Kandersteg', naar het Zwitserse scout-centrum. Het hoofdkwartier leek dan ook echt op een Zwitsers chalet. Echter, op 30 januari 1937 werd de naam, op aandringen van deken Rath gewijzigd in 'Lwanga-Nyumba' wat 'hoofdkwartier van Lwanga' betekent. Het gebouw bestond uit twee verdiepingen. De verkenner huiskamers beneden, de welpen boven. Elke patrouille had een eigen patrouillehoek en in 'Lwanga-Nyumba' was een leiderskamer. Op beide verdiepingen was een grote zaal met open haard.

Het afwerken bleek een grote klus te zijn. Was het hoofdkwartier in slechts enkele maanden gebouwd, enige jaren later moesten nog steeds wanden worden gebeitst. Maandenlang werkten de verkenner hieraan. De voortrekkers van de Canisiusgroep kwamen zelfs nog eens assisteren.

In verband met de mobilisatie werd het hoofdkwartier op 4 november 1939 door militairen in gebruik genomen. De verkenner draaiden nu ook in het hordelokaal. Op 14 februari werd de ruimte door hen weer verlaten: "Alles netjes opgepoetst opgeleverd". De verkenner verhuisden weer naar beneden en wederom werd begonnen met het afwerken en inrichten van het hoofdkwartier, waaronder 'het beitsen'.

Magazijnen de Wulp

De eerste accommodatie van NPV-groep de Wulp was het suikermagazijn, bijgenaamd De Keet. Dit gebouw werd op 9 november 1935 in gebruik genomen. Al spoedig werd het ingeruild voor het 'Knopen-

magazijn' van de fa. Begemann. "De eerste accommodatie was echt behelpen", zo schreef men later.

Op 8 april 1936 werden serieuze plannen gemaakt voor het inrichten van het knopenmagazijn met patrouillehoeken. Deze werden spoedig gerealiseerd, waarna de gebruikers daar nog een jaar plezier van hadden.

Na de heroprichting in het najaar van 1937 kreeg men de beschikking over een troeplokaal aan de Prins Hendriklaan. Dit moest echter geheel worden opgeknapt. Doordat in de winter van 1938 een kachel ontbrak was het daar bar koud: "Noodgedwongen ging men naar huis."

Een defect aan het elektrisch licht en regelmatig klachten van de burens over lawaai deed de groep besluiten te verhuizen naar het terrein van Van Vlissingen. De keet aan de Prins Hendriklaan werd door de padvindes afgebroken, waarna de dakpannen nog voor de nieuwe keet konden worden gebruikt. Op 4 mei hield de groep de eerste bijeenkomst in de keet.

Naast twee sleutels (van de poort aan het kanaal en van de keet zelf) kregen de leden ook een aantal regels van de fa. Van Vlissingen waaraan zij zich dienden te houden. In het najaar werd alweer gesproken over verhuizen naar een nieuw troeplokaal!

Zomerkampen

Het zomerkamp is een hoogtepunt in het scouting-seizoen. Het hele jaar werken de verkenners naar het zomerkamp toe. Dat is nog zo, maar was zeker in de jaren dertig het geval.

Bij de katholieke kerk bestonden aanvankelijk nogal wat bezwaren tegen kamperen. De geestelijkheid zag gevaren van verwildering en onzedelijk gedrag. Om problemen te voorkomen bedongen de bisschoppen, alvorens zij toestemming gaven om met de Katholieke Verkenners te beginnen, dat in ieder geval altijd een aalmoezenier mee op kamp moest met verkenners en voortrekkers.

Welpenkampen moesten onder leiding staan van vrouwen. De aalmoezenier mocht daar alleen op bezoek komen, niet overnachten. De welpen-

kampen moesten zich ook "op enige afstand van het verkennerkamp bevinden".

Naar Sterksel

De Canisiusgroep organiseerde binnen het district Helmond het eerste zomerkamp. In augustus 1932 streken de verkenners neer in Sterksel. Om toestemming te krijgen voor een kamp moest de staf in het bezit zijn van een speciale volmacht. Hopman Jan van den Heuvel en vaandrig Jan van Eemeren volgden hiervoor in het najaar van 1931 in Nunspeet de kampcursus.

De troep was intussen bezig met een gedegen opleiding in scouting-technieken, de rode draad in het wekelijkse programma. De leden oefenden in het opzetten van tenten, houthakken, vuurtje stoken, knopen leggen en pionieren. In januari 1932 organiseerde de troep een ouderavond, waar de revue 'Een dag in het kamp van de blauwdassen' op het programma stond. Op deze wijze kregen de ouders een eerste indruk van het wel en wee tijdens een verkennerkamp. Het eerste voorbereidingskampje, een zo geheten ZaZon-kamp voor de patrouilleleiders vond in mei plaats op het buitenterrein in Vlierden.

Het troepkamp werd van 6 tot 13 augustus 1932 in Sterksel gehouden. Om precies te zijn: in natuurgebied De Pan nabij het Sterksels kanaal. De verkenners gingen daar per fiets heen, de bagage werd per vrachtauto vervoerd. Het kampverslag meldt onder andere dat de troep de hele week zonnig weer treft. Het kamp is 'heerlijk, nuttig en gezond'. De verkenners hanteren een vaste dagindeling: iedere morgen na het ochtendgebed deelnemen aan de H. Mis, waarna ontbijt en inspectie volgen. Dan begint het programma totdat er gekookt moet worden, gevolgd door een verplichte rust. In de namiddag en 's avonds is een volgende activiteit, onderbroken door de avondmaaltijd. Na het avondgebed gaan de verkenners vroeg naar bed.

Veel tijd besteden de verkenners aan het huishouden. De bouw van de keuken, compleet met stookplaats, pannenrek en mokkenboom was een klus. Het bereiden van de maaltijden op houtvuur en het pannen schuren nam ook veel tijd in beslag. Tijdens de kampinspectie door de staf werd

alles gecontroleerd: het opruimen van tent en keuken; de afwas; het verzorgen van de afvalputjes en de sterkte van sjorringen. Iedere patrouille kreeg een beoordeling. De beste patrouille mocht vervolgens de dagtotem in ontvangst nemen.

➤ *De Canisiusgroep op kamp in Sterksel, augustus 1932. Liggend 1e rij André Zijlmans, Fons Niessen, Thieu Geenen, Leo Boers. Tweede rij: Herman Schulte, Piet Ehrismann, Heinz Houben, Laurens Engelen, Jan Linders, Piet Spierings, Frans Kuypers. Derde rij staand: Sjef Ehrismann, Piet Leemputten, Gerard Wildschut, Theo van Mierlo, Piet Boers en Pietje Boers. Vierde rij: Jan van Eemeren, Jozef van Asten, J. v.d. Heuvel, aalmoezenier Goëtte, Jo v.d. Heyden.*

Welpenkamp

Het eerste welpenkamp in het district staat op naam van de André de Thaye-horde. In de zomer van 1933 trokken de welpen hiervoor naar

Lierop, het jaar daarop naar Heibloem. Aalmoezenier Van Dijk en broeder Heiketske namen aan het kamp deel. In 1935 bivakkeren de welpen in Liessel, 'een kamp met veel waterschaarste'.

De André de Thaye-troep organiseerde haar eerste twee zomerkampen in Dommelen op een kampterrein aan het riviertje de Keersop. In de zomer van 1934 bracht de redactie van de Zuid-Willemsvaart hier een bezoek:

"Het kamp lag op een weiland langs een klein beekje, dat door de jongelui uitgebuit werd voor allerlei doeleinden: ze haalden er het waswater uit en ze hebben er zelfs een brug over gebouwd, waarschijnlijk meer als oefening dan om het praktisch nut, want in de rivier stond niet meer dan enkele centimeters water. Maar verderop was het stroompje toch zo diep, dat er royaal in gezwommen kon worden. Juist toen ik aankwam, werd er inspectie gehouden, waarbij de naam van de ene patrouille, die nu juist niet uitmuntte door netheid en orde, omgedoopt werd van eekhoorns in pinegels, een naam die inderdaad voor deze jongelui beter voldeed dan de naam die ze eerst hadden.

Een van de voornaamste dingen in een kamp is wel het eten en het klaarmaken daarvan. Iedere patrouille kookte voor zich en hier en daar liet het resultaat wel enigszins te wensen over. Vooral bij onze oude bekenden, de pinegels, was alles niet zoals het behoort te zijn in een goed kamp. In de soep was een ietsje te veel vermicelli geraakt, zodat ze zo stijf en hard was geworden dat de beste manier om ze te verdelen, was ze in zessen te snijden en ze met mes en vork te eten. Dit laatste meer speciaal om de lepels schoon te houden voor de pudding, die ietsje dunner was dan goede soep behoort te zijn.

De leiderstent stond afzonderlijk van de andere tenten en na het eten was hier reünie voor de gast en een tweetal kampvaders, die met de troep waren meegegaan om de leiders het werk te verlichten. Ofschoon het roken in het kamp niet verboden was voor de bezoekers, wel voor de kamperende jongelui zelf, was dit eigenlijk de enige plaats, waar je met goed fatsoen een sigaar kon genieten. Omdat de leiding op deze plaats vaak vergaderde en beslissingen moest nemen over zaken, die niet tot de competentie van de jongelui behoorden. Ie-

der die dit heiligdom wilde betreden moest zich aandienen door een slag op de gong die voor de ingang was opgehangen.

Een zeer mooie uitvinding: een stuk gietijzeren buis, hangende aan een driepoot waarbij een hamer om ertegen te slaan. Dit instrument hing ver genoeg van de tent af om de leiders te waarschuwen, zodat ze nooit overvallen konden worden bij het verrichten van ernstige bezigheden als roken, slapen e.d. De rest van de dag werd doorgebracht, zoals dat in alle kampen gebeurt. Er is altijd van alles te doen en al is de dag lang, er komt nooit een moment dat men zich moet afvragen hoe men de tijd zal doorbrengen."

Aan dit kamp namen deel de patrouille *Herten* met Wim Bosch, Joost Ebben, Piet Boogaars, Jan Roffelsen, Han Lovendie, Frans Krieken. Patrouille *Vossen* bestond uit Willie Goedhart, Albert v.d. Linden, Harry Staals, Hein v.d. Heyden, Hein en Jacq Spoorenberg, Jean Noten. Patrouille *Eekhoorns* werd gevormd door Rob Swinkels, Bert en Frans van Dalen en H. Berendsen. Hulpverleners in de huishouding waren Antoon Goedhart en Hendrik Boezeman. Hopman Knaapen, vaandrig Otten, vaandrig Van Neerven en aalmoezenier M. van Dijk vormden de staf.

Het programma vermeldde als activiteiten: ochtendgymnastiek, het bouwen van een brug over Keersop, een voettocht/spoortocht en een ouderbezoekdag. Nagenoeg iedere dag zwommen de deelnemers bij de watermolen. Ook bij deze groep ging veel tijd zitten in koken, opruimen en inspectie. De religie werd niet vergeten. Iedere dag volgden de verkenners om 6.45 uur de H. Mis; 's middags werd het Angelus gebeden en 's avonds baden zij het rozenhoedje en een avondgebed.

De andere scoutinggroepen organiseerden eveneens enige tijd na hun oprichting een eerste kamp. Hierbij maakte de staf gebruik van ervaringen van andere troepen. Zo trekken groepen naar dorpen waar een andere groep al eens eerder heeft gekampeerd.

De André de Thaye-groep ging in 1936 naar Noorbeek in Zuid-Limburg, dichtbij de plaats waar de Canisiusgroep in 1933 kampeerde. De Gregoriusgroep organiseerde haar zomerkamp 1939 met verkenners en voortrekkers in datzelfde gebied. De Lwanga-groep vormde hierop een uitzondering. Pas toen de troep vier jaar bestond, in 1940, organiseerde

zij haar eerste zomerkamp. Redenen om niet te gaan waren de regelmatige stafwisselingen en moeilijkheden bij het vinden van een geschikt terrein.

Verkenners-troep de Wulp hield haar eerste en enige zomerkamp van 24 tot 29 juli 1936 in Helenaveen. Het kampterrein lag 'tussen de 10e en 11e wijk, v/h Tielemans te Helenaveen.' De kosten waren vastgesteld op zesvijftig per persoon. De welpen van deze groep bivakkeerden eveneens in Helenaveen. Hoogtepunten in hun kampprogramma waren: het bouwen van een brug, een avond/nacht-spel met 'overval', het kampvuur met de welpen, de bezoekdag voor ouders en het vissen en zwemmen in de wiek.

➤ *De André de Thaye-groep in 1936.*

De Wereld Jamboree

De eerste Wereld Jamboree werd in 1920 georganiseerd in Olympia-Hall bij Londen. Baden Powell riep de deelnemers op tot: "wereldbroederschap en wederzijdse verdraagzaamheid en het verbreiden van vrede en geluk in de wereld en goede wil onder de mensen."

Het internationale kamp groeide uit tot een vierjaarlijkse traditie. Na de Londense Jamboree volgden Denemarken in 1924; Birkenhead, Engeland in 1929; Gödöllő, Hongarije, in 1933 en Vogelenzang in 1937. "In negentien-drie-zeven, dan zal je wat beleven, dan komt de Jamboree in Nederland". Dit waren de eerste regels van een tophit uit 1937. En er werd wat meegemaakt... Zo'n 27.000 scouts kampeerden in Vogelenzang, waaronder 15.000 buitenlanders.

De Jamboree stond in het middelpunt van de belangstelling. Kranten schreven er wekenlang over en tienduizenden mensen maakten een uitstapje naar dit internationale kamp. De radio verzorgde dagelijks reportages. Uit de regio Helmond vertrokken na een grondige voorbereiding tachtig scouts naar de Jamboree. Maar eerst hielden zij nog een demonstratiekamp in Pea-park dat door een groot aantal belangstellenden werd bezocht. Vanaf begin juli kwam de stroom buitenlanders op gang. Op 28 juli werd het kamp opengesteld voor de deelnemers; de opbouw van het kamp kon beginnen, compleet met toegangspoorten, torens en opvallende bouwwerken.

Op dezelfde dag vertrokken ongeveer vijftig Jamboree-gangers per bus, in een druilerige motregen, vanuit Helmond naar de Jamboree. Zij werden uitgezwaaid door achterblijvende leiding en ouders. De reis verliep niet geheel vlekkeloos, bij Utrecht had de touringcar een kleine aanrijding.

Uit adjunctenaat Helmond namen twee contingenten deel. Op woensdag 4 augustus, halverwege de Jamboree, keerden zo'n dertig deelnemers naar huis terug, hun plaatsen werden ingenomen door een tweede contingent. Door dit uitwisselingssysteem konden in totaal tachtig Helmondse scouts deelnemen en werd de deelnameprijs aan de Jamboree tot acht gulden verlaagd. Een andere reden was dat een aantal deelnemers met een baan niet zo lang vakantie kon krijgen. In het eerste contingent zaten

de leden van de Canisiusgroep, aangevuld met drie patrouilleleiders van de Lwanga-groep. Van de André de Thayegroep ging de halve troep en de senioren-patrouille mee met het eerste contingent. Deze senioren-patrouille verrichtte op de Jamboree ondersteunende werkzaamheden. De Gregoriusgroep nam twee weken aan de Jamboree deel. Het tweede contingent was o.a. samengesteld uit leden van de André de Thayegroep en een patrouille van de Tharcisiusgroep uit Aarle-Rixtel.

Het Helmondse subkamp

Het adjunctenaat Helmond werd ondergebracht op subkamp tien, 'Woest-duin'. Dit grootste subkamp met ongeveer 3.500 scouts, lag op de renbaan ten noordoosten van het kampcentrum. Verkenner Sjef van de Vorst noteerde met betrekking tot de kamp-inrichting: "Nadat onze tenten vijfmaal waren verplaatst, stonden ze eindelijk toch op de plaats, waar ze ons veertien dagen zouden huisvesten." Het Helmondse kamp stond onder leiding van commissaris Jan van den Heuvel, geassisteerd door o.a. de hopmannen Theo Driessen, Sjef Knaapen en Jan Slaats. Als aalmoezeniers waren aanwezig kapelaan Strijbos en kapelaan van Dijk.

Op zaterdag 31 juli opende Koningin Wilhelmina officieel de Jamboree, waarna een defilé van alle 27.000 deelnemers op gang kwam dat zo'n anderhalf uur duurde. Vlaggen, totems, muziek en yells zorgden voor afwisseling. Het publiek was in groten getale opgekomen om deze presentatie mee te maken. Tijdens de jamboree deden de deelnemers veel indrukken op. Vaandrig Claessen van de André de Thaye-groep schreef hierover: *"Het is werkelijk groots. De Indiërs met hun bamboehuis, de Amerikanen met hun moderne kookmachines, de Schotten met hun doedelzakken en rokken. Verschillende kampen hebben we bezocht, o.a. die van de Polen, Oostenrijkers en Roemeniërs. Al deze verkenners hebben hun gebruiken en gewoontes op een of andere manier uitgebeeld. Een groot kampvuur in de duinen, een lichtspel van de Indiërs, en tot slot dat defilé voor Baden Powell. Dat alles maakte een onvergetelijke indruk."*

➤ *Het Helmondse contingent op de koempoelan in Duinrell, 26 en 27 mei 1934. Van links naar rechts Jan van Eemeren, Sjef Knaapen, vier onbekenden, J. v.d. Heuvel, ? Kuypers, T. de Wit, nog een onbekende en aalmoezenier Strijbos.*

Sjef van de Vorst van de Gregoriusgroep omschreef zijn ervaringen als volgt: *"We zagen te veel om ineens te verwerken, bruine en zwarte gezichten, alle soorten uniformen en hoofddeksels, de machtige defilés van duizenden jongelui, kampvuren in de duinen met dansen en liederen van de verschillende landen. Openluchtmis van alle katholieke verkenner, de Christus-Koninghulde in de St. Bavo. Dit alles in 14 dagen, om nooit te vergeten."*

Naast de bezoeken aan collega-verkenner, stonden sport en spel op het programma, zwemmen in zee en excursies in de omgeving.

Bezoekers

De staf van de Lwanga-groep, hopman Hoppenbrouwers, vaandrig Vermeer en Manakker, reisden op de openingsdag af naar Lisse, van waaruit zij een aantal dagen de Jamboree meemaakten. Een aantal verkenneren van de Lwanga-groep maakten samen met de verkenneren van de St. Paulus-groep uit Deurne een uitstapje naar de Jamboree. Zij reisden onder leiding van de voortrekkers Verhoek en Terruwe uit Deurne en hopman Slaats. Ter plaatse kregen zij rondgeleid door het Lwanga-stafteam. Diep in de nacht keerden de reizigers in Helmond terug.

De Helmondse deken Rath bracht samen met pastoor Coenen uit Beek en Donk en de familie Roffelsen uit Helmond een bezoek aan de Jamboree. Ook burgemeester Moons uit Helmond toonde zijn belangstelling. Twee redacteuren van de Zuid-Willemsvaart verbleven twee dagen bij 'de gastvrije Hellemonders' en schreven hierover een uitgebreid verslag.

De welpendag

De welpen van de Canisius- en de André de Thayegroep sloegen hun zomerkamp in Bussum op. Zij bezochten van hieruit twee dagen de Jamboree. De welpen uit Aarle-Rixtel maakten een tocht per trein naar de jamboree, overnachtten in een school in Haarlem en namen deel aan de welpendag op woensdag 4 augustus.

Op deze dag waren ruim vijfduizend welpen te gast die eveneens de nacht hadden doorgebracht in scholen in Haarlem en omgeving. Ze bezochten verschillende kampen en verzorgden een defilé en demonstratie voor koningin Wilhelmina, prins Bernhard en prins Gustaaf van Zweden. Deze laatste nam deel in zijn functie als kampleider van het Zweedse contingent.

Het slot van de welpendemonstratie vormde het oplaten van vijfduizend rode, witte en blauwe ballonnen, waarna de welpen op de muziek van het Jamboree-lied de arena verlieten.

De sluiting

Op maandag 9 augustus werd het kamp officieel gesloten. Voor de laatste maal defileerden deze middag de contingenten met hun vlaggen door de arena. Opnieuw was het publiek in groten getale opgekomen om dit slot mee te maken. Bij de sluiting nam Lord Baden Powell, tachtig jaar oud, afscheid van de scouting-beweging. Aan alle contingenten overhandigde hij een Jacobsstaf, een instrument uit de zeevaart, waarmee de positie van het schip kan worden bepaald.

Na de officiële sluiting volgde nog een kampvuur in aanwezigheid van prinses Juliana en prins Bernhard.

Vrijwilligers die een speciale rol hadden vervuld ontvingen als dank voor de hulp en de ondersteuning aan de organisatie de Jamboree-medaille. In het adjunctenaat Helmond kregen commissaris Jan van den Heuvel en voortrekker Fons Niessen deze speciale medaille. De volgende dag, dinsdag 10 augustus, vertrokken de Helmondse deelnemers naar huis, een ervaring rijker. De buitenlandse scouts begonnen aan excursies naar o.a. de havens, steden en de Zuiderzee-werken. Uiterlijk 15 augustus moesten alle deelnemers het kamp verlaten hebben. De jamboree was voorbij, maar de herinnering bleef.

Activiteiten adjunctenaat

Het adjunctenaat Helmond was actief voor de dekenaten Helmond en Asten en omvatte de plaatsen Aarle-Rixtel, Asten, Bakel, Beek en Donk, Deurne, Helmond, Lieshout, Mierlo, Someren en Stiphout. Het adjunctenaat was onder andere in het leven geroepen voor het organiseren van scholing en onderlinge contacten. Deze activiteiten voor leden en leiding kwamen in 1934 enigszins op gang. De eerste activiteit was een rimboe-jacht waaraan naast de welpen van de André de Thaye en de Canisius-horde ook diverse Eindhovense hordes deelnamen.

In 1935 vond deze dag plaats op de Rayse heide, het buitenterrein van de familie Raymakers aan de Bakelsedijk, onder andere in gebruik bij de

Canisiusgroep. Ook hieraan namen Helmondse en Eindhovense hordes deel. De organisatie werd ondersteund door de voortrekkers van de Canisiusgroep.

De volgende jaren werd deze activiteit op hemelvaartsdag afwisselend in Eindhoven of Helmond gehouden, tot de Tweede Wereldoorlog uitbrak. De Lwanga-groep ging voor haar buiten-activiteiten regelmatig naar het bos van Kat, net als de Rayse Hei gelegen aan de Bakelsedijk.

➤ *Rimboedag voor de welpen. In 1935 werd op de Rayse Heide een rimboedag gehouden door 'horden' uit Eindhoven en Helmond.*

Patrouillewedstrijden

Patrouillewedstrijden werden binnen de verkennerstroep het gehele jaar door gehouden. Het was een middel om de onderlinge wedijver tussen de patrouilles te stimuleren bij het zich bekwamen in verschillende scouting-

technieken. De winnaar van de troep werd afgevaardigd naar de adjunctenaatswedstrijden. De winnaar hiervan kon op zijn beurt deelnemen aan de diocesane patrouillewedstrijden.

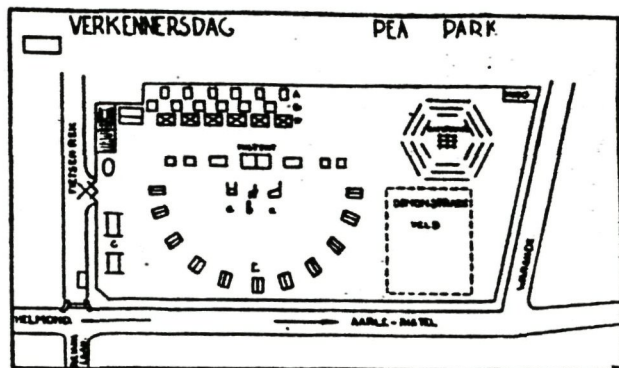
Naast het wedstrijdelement in de scoutingtechnieken was ook het onderlinge contact en de hieruit voortkomende uitwisseling van ervaringen een belangrijk element. Het peil van de wedstrijden was tevens een graadmeter voor het niveau van het spel in de groepen en de eventuele behoefte aan aanvullende trainingen. In 1936 vonden de adjunctenaats-patrouillewedstrijden plaats tijdens de rooms-katholieke Verkennersdag op het Pea Park. Deze werden gewonnen door de patrouille Meeuwen van de Canisiusgroep. Zij werden afgevaardigd naar de diocesane wedstrijden in Boxtel, waar zij de vierde plaats behaalden.

St. Jorisdag

Vanaf 1931 vierde de katholieke verkenners op 23 april het feest van de patroonheilige. Voor de oorlog was het de gewoonte deze feestdag binnen de groep of parochiegewijs te vieren. De Canisiusgroep legde voor St. Jorisdag 1931 het volgende programma vast: *"'s Morgens om kwart voor zeven, na de kerk hier, wordt de wet voorgelezen. Twee patrouilleleiders zullen de mis dienen. Na de H. Mis volgt de zegening van de St. Jorishloem. Dit is een rode bloem, die de gehele dag gedragen moet worden. Daarna naar het hoofdkwartier. Daar vlaggenparade en uitreiking van de St. Jorishloem, dan gemeenschappelijk ontbijt. Dit zullen de aalmoezenier, de hopman en de vaandrags betalen. Na het ontbijt naar school in uniform. 's Avonds om half acht imitatie-kampvuur. Hier wordt het St. Jorisverhaal verteld, dan hernieuwing van de belofte. Bij begin kampvuur zingen we 'Hoort, zegt het voort' en aan het einde het Wilhelmus. Dan zegening van de aalmoezenier. Dien dag moet elke verkenners voor zes uur een buitengewone goede daad voor z'n moeder verrichten."* Verder werd het een goed gebruik om een overzicht te geven van het afgelopen jaar, de boodschap van de hoofd verkenners geestelijke door te geven en toekomstplannen te presenteren.

Rooms-katholieke Helmondse verkennersdagen

In juni 1936 en 1937 organiseerde adjunctenaat Helmond in het Pea-park aan de Warandelaan, haar eerste grote gezamenlijke weekendkamp. Het doel was om meer bekendheid te geven aan de activiteiten van de verkenner. Het kamp werd dan ook een groot aantal uren opengesteld voor publiek. De verkenner verzorgden een aantal demonstraties. “Om zich hier goed en op de juiste wijze te presenteren werd voor het kamp door de troepen een aantal malen geoefend.”

De verken-
ners boden
huis aan
huis een pro-
gramma-
boekje te
koop aan.
Op deze
wijze werd
druk propa-
ganda ge-
voerd voor
het kamp.
In de we-
ken voor
het kamp
werd hard
gewerkt om
de organi-
satie rond
te krijgen.
Tevens

oefenden de leden intensief voor de verschillende demonstraties. In enkele logboeken wordt hier melding van gemaakt.

“Maandag 8 juni Bespreking van de verkennerdag. In FaKi-HoMe, leidersvergadering van adjunctenaat Helmond. Afspraken: terrein Peapark; data 27-28 juni a.s.; kampvuur op beide avonden; entreegelden: dagkaarten zaterdag en zondag afzonderlijk 15 cent, per nummer 10 cent; er werden commissies ingesteld; Lwanga zal bij kampvuren vrij toegang hebben. Zaterdag 13 juni Oefenen voor verkennerdag: formaties en marcheren, liedjes gezongen en yells geoefend, eerste bericht in de krant. Woensdag 17 juni Gezamenlijke oefening voor de verkennerdag door alle Helmondse groepen en de Aarlese troep in het HK van de Canisiusgroep, oefenen voor kampvuur, carré, samen met zes verkenner, die dan worden geïnstalleerd, rally. Zaterdag 20 juni Tweede artikel in de krant, gezamenlijke oefening voor verkennerdag op speelplaats

bij HK Gregoriusgroep. Oefenen; marcheren, demonstreren, carré, na de oefening een propagandatocht door Helmond met meevoering van borden, om 7 uur oefening afgelopen, hierna worden kaartjes en programma's voor de verkoop uitgedeeld. Vrijdag 26 juni Propagandatocht van 15 kilometer door de gehele stad. 27 en 28 juni Eerste Helmondse Verkennersdag.

De Zuid-Willemsvaart deed op de voorpagina uitgebreid verslag onder de kop: 'Kampvuren op Pea-park'. De tekst daarvan is hierachter als bijlage III opgenomen.

Naar buiten treden

Bij diverse officiële gelegenheden traden de verkenners naar buiten om een bijeenkomst op te luisteren. Ter gelegenheid van de verloving van Prinses Juliana met Prins Bernhard op 12 september 1936 namen alle Helmondse groepen deel aan het door de burgemeester afgenomen defilé. Zo ook bij het defilé op 2 juni 1937. Deken Rath werd op deze dag door de welpen, verkenners en voortrekkers van de stad gehuldigd in verband met zijn 25-jarig pastoorseest.

"Om half 8 vormden de scouts een erehaag voor het HK [hoofdkwartier] van de Lwanga-groep, waardoor de deken dit HK betrad. Na korte toespraken door commissaris Van den Heuvel en commissaris mevrouw Knaapen-Boezeman volgden de diverse kampvuurnummers. Het kampvuur stond onder leiding van hopman Driessen. Tot slot van dit feest sprak de deken een toepasselijk woord. De sluiting was om half 10 waarna de deken, weer door een erehaag, het HK verliet."

Op 18 september 1937 namen de Helmondse verkenners deel aan het defilé ter gelegenheid van de installatie van burgemeester Moons.

Bedevaart naar Rome

In april 1936 organiseerden de katholieke verkenners voor de tweede maal een bedevaart voor verkenners, voortrekkers en leiding naar Rome en Assisië. Vroegtijdig kwam er een discussie op gang over het nut van

➤ *Helmondse verkenners nemen onder meer deel aan het defilé op 18 september 1937 bij de installatie van burgemeester Moons. Op de foto van links naar rechts: J. van de Heuvel, Jan Heling Helsper, Thea de Wit, NN, Greet Hermen en mevrouw Knaapen met Wim Verhofstadt tussen hen in, M. Ehrismann en NN.*

deze reis. De vraag was of het wel goed was, dat verkenners/voortrekkers deelnamen: *"Is het wel aan te bevelen om verkenners tien dagen te laten logeren in dure hotels en voorname pensionaten? Worden er geen uitzonderingsgevallen geschapen voor de jongens, die ondanks de hoge kosten van f 80,00 wel deel KUNNEN nemen? En zijn jongens tussen 15 en 19 jaar zich wel bewust van datgene wat ze te zien krijgen, en weten zij dit wel op de hoge waarde te schatten?"*

Ondanks deze bedenkingen gingen een achthonderd scouts met de trein naar Rome. Vanuit het adjunctenaat Helmond namen een aantal verkenners, voortrekkers en kaderleden deel. Van de André de Thayegroep gingen vier verkenners mee, hopman Sjef Knaapen en akela Boezeman. De Canisiusgroep vaardigde af akela Kuypers, bagheera Helsper en enkele voortrekkers. Van de Lwanga-groep gingen hopman Houben en vaandrig Vermeer mee. Ook commissaris Van den Heuvel en aalmoezenier Strijbos behoorden tot de deelnemers.

In de St. Pieterskerk in Rome werd het 'scouting-huwelijk' gesloten tussen akela Riek Boezeman en hopman Knaapen. Na deze plechtigheid zette het jonge paar de reis voort in de zo geheten parallelreis, die voor ouders, groepscomité's en anderen was georganiseerd. Het reisschema en de organisatie was voor hen minder streng.

De verkenneren waren ingedeeld in normale troepen van vierentwintig verkenneren met een eigen staf. De voortrekkers vormden afzonderlijke ploegen en ook de leiders en leidsters waren in ploegen ingedeeld.

Onderweg mocht geen wijn, bier, of sterke drank gebruikt worden, evenals over het algemeen in Rome. In het bijzijn van verkenneren werd niet gerookt. Iedereen droeg bij het uniform een effen das en een voortrek-kersstok. Voor de achterblijvende Helmondse verkenneren werden medailles meegebracht. Hierover vermeldt een logboek: *"Op St. Jorisdag, 23 april, keerde men pas laat in de avond terug, zodat de medailles pas op de eerstvolgende groepsbijeenkomst, 25 april, konden worden uitgereikt."*

Rond de Tweede Wereldoorlog

De Tweede Wereldoorlog drukte ook op de scouting een zwaar stempel. De jeugdbeweging kreeg met vele problemen te maken.

Eind augustus 1939 werd in Nederland de mobilisatie afgekondigd. Ervaren leiders moesten in militaire dienst. Jongere leiders of voortrekkers namen de opvallende plaatsen in. Gemobiliseerde militairen werden in blokhutten ingekwartierd met als gevolg dat groepen tijdelijk niet meer over hun hoofdkwartier konden beschikken. Bij de Canisiusgroep werden diverse voortrekkers leider.

De scouting speelde aanvankelijk met haar programma in op de oorlogssituatie. Een voorbeeld is de instelling van het nieuwe insigne 'luchtverdediging'. Met behulp van de insigne-eisen trinden de scouts zich in het optreden bij bijzondere omstandigheden. Ook werd veel aandacht geschonken aan EHBO-training.

Na de inval

Na de Duitse inval staakten de groepen alle activiteiten. Enkele weken later werden de bijeenkomsten hervat. Kampeerweekenden en zomerkampen konden in het eerste oorlogsjaar nog worden gehouden, hoewel verschillende keren wordt genoteerd dat de leden daarbij te maken kregen met 'bonnenquesties'. De Lwanga-troep, in Bakel op kamp, schreef in haar kampverslag dat ze hun laatste nacht veel last hadden van 'vliegtuigen richting Duitsland'.

➤ *De Lwanga-groep vierde het paaslof 1940 in het rectoraat in Brouwhuis. Deze foto is gemaakt voor zaal Thijssen in Vlierden.*

Op 31 augustus 1940 kondigde de bezetter een kampeerverbod af. Tegelijkertijd werden buitenoefeningen niet langer toegestaan. De scouts waren voor hun activiteiten voortaan aangewezen op de hoofdkwartieren en speelplaatsen. Dit legde het programma heel wat beperkingen op.

Vanaf 15 oktober mocht niet langer in troepverband worden opgetreden. De leden moesten in groepjes van twee naar huis. De verkennersrij werd in deze periode steeds sterker onder druk gezet om samen te werken of op te gaan in de Jeugdstorm, de jeugdvereniging van de NSB. Hierin zag de landelijke leiding geen enkel toekomstperspectief. Toen dit de bezetter duidelijk werd, was het lot van de verkennersrij beslist: de padvinderij werd op 2 april 1941 verboden.

In verschillende krantenartikelen werd dit als volgt gemotiveerd:

De Padvindersorganisaties ontbonden.

Krachtens verordening van de rijkscommissaris zijn door de veiligheids politie de gezamenlijke padvindersorganisaties in het bezette Nederlandse gebied ontbonden en verboden. De Nederlandse padvinders, die een deel waren van de internationale boy-scouts-beweging en centraal vanuit het internationale padvindersonderzoek te Londen geleid werden, waren een actief instrument van de Britse culturele en politieke propaganda. Ook na de bezetting werd deze tegen de belangen van het Duitse rijk gerichte werkzaamheid voortgezet.

Daar de Nederlandse padvinders, wier leiding eenzijdig op Engeland was ingesteld, ondanks uitdrukkelijk verbod talrijke tochten en voorbereidende militaire oefeningen hielden, zijn de van het standpunt van de bezette macht niet duldbare padvindersorganisaties ontbonden."

De blokhutten werden verzegeld en materialen in beslag genomen..

Hopman Fons Niessen schreef hierover in zijn dagboek: "2 april, de politie had de opdracht gekregen om de verkennersgebouwen te verzegelen, de padvinderij was ontbonden en de bescheiden en de gelden moesten worden ingeleverd. Dit was om half twaalf bekend gemaakt. In de grote haast werd het FaKi-HoMe leeggehaald, zoals ook andere troepen hun gebouwen leeghaalden.

Hier is een woord van dank op z'n plaats aan de Helmondse politie onder leiding van inspecteur Kunst, die oogluikend toeliet dat onze eigendommen werden gered en die alle medewerking verleende. Om half twee

werd FaKi-HoMe verzegeld: In opdracht van de Sicherheitspolizei gesloten. Een verkenners lichte en fluist onder alle moeilijkheden!"

De meeste groepen zetten na het verbod hun activiteiten voort onder een andere naam. De Canisiusgroep ging verder onder de naam OntspanningsClub Congregatie (OCC). Hopman Niessen, geassisteerd door zijn patrouilleleiders, hield door sport en spel de troep nog enige tijd bij elkaar. Zo wist hij een band te leggen, die in de bezettingstijd van groot belang was.

De André de Thayegroep koos als naam Stadt die Haghe. De activiteiten lagen vooral op het gebied van sport en spel. Toch konden nog weekendjes worden gehouden zoals in 1943: *"Dit kampeerseizoen bleef ook niet ongebruikt en vele kampjes werden gehouden in Sterksel en Oostappen."*

Na diverse waarschuwingen werden de activiteiten in 1944 uiteindelijk geheel onmogelijk.

➤ *Politieagent Jan van Oersel verzegelt het FaKi HoMe.*

Plannen voor de toekomst

De leiders uit het district kwamen tijdens de bezetting meerdere malen bij elkaar. Daarbij werden vooral plannen voor de toekomst gesmeed. De eerste maal was dit 'in een cafeetje bij Croy' op tweede pinksterdag 1941. Tijdens deze bijeenkomsten ontstond contact met rector Lucker. Hij was afkomstig uit Eindhoven, waar hij een aantal jaren districtsaalmoezenier was. Later, in het voorjaar van 1945, werd hij benoemd tot aalmoezenier van het adjunctenaat Helmond.

Het logboek van Fons Niessen meldde over een van deze bijeenkomsten: *"Allen waren wij ervan overtuigd, dat de verkennerij zou terugkomen en dus moesten wij ons hiervoor klaarmaken. Alhoewel vele geestelijken erg voor het patronaatswerk waren. Maar of dat nog ooit terug komt..."*

Bevrijding

Op 25 september 1944 werden de vijandelijkheden door de Duitsers in Helmond gestaakt: *"Onmiddellijk na de bevrijding van de stad zag men overal in de straten het bekende verkenners-uniform weer verschijnen. Om 3 uur kwamen alle verkenners van de stad bijeen in de gymzaal van de Canisiusschool, waar zij werden toegesproken door rector Lucker. Hierna werd een tocht door de stad gemaakt."* Direct na de bevrijding kwam de beweging snel terug.

Over de eerste periode na de bevrijding van Helmond is de volgende passage overgenomen uit het verslag dat Fons Niessen direct na de oorlog heeft geschreven:

"Bij vaandrig Otten werd met hopman Niessen en vaandrig Koolen, die de laatste dagen reeds hun plannen hadden uitgewerkt, besloten om toestemming te geven voor het verschijnen in uniform. Even contact met rector Lucker en een kwartier later zagen we overal de verkennersuniformen te voorschijn komen. Het deed ons allen warm aan, toen wij allen in ons vertrouwd uniform in carré rondom de vlaggenmast stonden. Blij en enthousiast brachten allen het eresaluut, toen onze nationale kleuren omhoog gingen. Stram en ernstig hoorden wij weer de veelzeggende woorden 'de wet voor het leven is de verkennerswet'. Op treffende wijze

dankte aalmoezenier Lucker God voor dit heerlijke uur en wees naar de toekomst, waar onze dienende taak wachtte. Daarna hield de Helmondse verkenners een mars door oost-Helmond, waar zij overal vriendelijk begroet werd."

Na de mars werd spoedig aan het werk geslagen. De verkenners werden ingeschakeld in de ordonnance-dienst, en ook bij het ophalen van pakjes voor de NSB-ers, die vast zaten. Het terughalen van gestolen goederen, die in de huizen zaten, hoorde ook tot de werkzaamheden. Met menig 'boy-scout' werd een gesprek aangeknoopt en de vreugde geuit over het werk van hen. Verkenners hielden de dodenwacht bij een Engelse en twee Duitse soldaten en zij brachten de doden later naar de wagens, waarop zij werden weggebracht.

Namens de burgemeester werd in het westelijk stadsdeel aangezegd om de vlag binnen te halen in verband met de vele doden in dat stadsdeel. Een erewacht werd gevormd bij de begrafenis van de Rode-Kruisman Ben van Dorst, die viel als slachtoffer van zijn plicht. Ook bij de overige oorlogsslachtoffers werd een deputatie gezonden, die hen naar hun laatste rustplaats begeleidde."

A fine job

Het grootste werk van de scouts in de eerste dagen was wel het regelen van het verkeer aan de brug. Deze dienst werd ten eerste door de Militaire Politie gewaardeerd. Luitenant Helwoth van de MP schreef in het troepdagboek: *"To the scouts of Helmond. You are doing a fine job, a one to be well proud of, I personally thank you for the assistance redeamed."*

De sergeant schreef in het zweet zijns aanschijns onder meer: *"We all know that the scouts render help whenever they can, but the help my section has experienced whilst on duty at the Helmond Bridge was more than is usely expected. The high standard of duty venueed by the scouts will always be remembered by us. Thank you for all you have done for us."*

In het verslag van Fons Niessen is verder te lezen: *“Onder leiding van de vaandrighs Hegeman en Dirks werd met ongeveer twintig verkenners naar Ommel getrokken, waar het vernielde processiepark door hen enigszins werd opgeruimd. Onder leiding van de leiders H. Otten, A. Niessen, A. Koolen, J. Hegeman en J. Dirks werd de eerste tijd gezamenlijk met alle troepen gewerkt. Deze leidinggevende functie werd later door de staf van de werkgroep onder leiding van ADC van den Heuvel overgenomen. Enkele dagen vervulden wij de wachtdienst bij het vliegveldje op de Aarle-Rixtelseweg. Wij waren ordonnans bij de voedselvoorziening. Ook waren we gidsen voor het rondleiden in het museum, of we zaten op jeeps bij de officieren voor hun inkwartiering.*

Dat we wel eens teveel konden vertellen, bleek bij het doorgeven van een bericht (op verzoek), dat de Schotten zouden komen. Heel Helmond stond op straat; maar aalmoezenier Lucker en hopman Niessen zaten bij de 'security office' en zij hoorden daar, dat dit bericht niet bekend had mogen worden. Het was een geluk, dat hier een 'Sir' zat in plaats van een 'Herrn'.

➤ *“Jongens, jullie hebben prachtig werk verricht.”*

4 oktober *De eerste evacués kwamen in de stad, wat weer een nieuw terrein voor de verkenner-activiteit betekende. Er werd prachtig werk verricht en de St. Annaschool was als het ware een hoofdkwartier van de verkenner. Wij vormden op 6 oktober een erehaag bij de inspectie van Generaal O'Connel en Brasse van de Schotse Garde op het kasteelplein. Onze koninklijke commissaris Prins Bernhard kwam even in de stad en werd door een verkenner begroet.*"

Zeer tevreden

De geallieerden waren tevreden over de assistentie van de Helmondse scouts. Een Engelse commandant schreef in de Helmonsche Courant: *"Een speciale vermelding verdient een bepaalde groep van inwoners van onze stad nl. de verkenner. Jongens, jullie hebben prachtig werk verricht en wel op een wijze zoals het oprechte scouts betaamt. Uit de rapporten van verschillende commandanten is overduidelijk gebleken, wat voor een belangrijke hulp jullie overal en belangeloos en spontaan hebben verleend, hoeveel jullie hebben bijgedragen tot het verlichten van het leed, dat velen van onze landgenoten gedurende deze laatste weken heeft getroffen. Wij stellen het door jullie gedane werk op zeer hoge prijs."*

Bijlage I

GROEI VAN HET DIOCEES 'S-HERTOGENBOSCH

Het diocees Den Bosch was eind 1931 ingedeeld in de adjunctenaten Den Bosch, Eindhoven, Helmond, Nijmegen, Tilburg en Vught. Totaal telde het diocees 481 leden in zeventien groepen. Eind 1932 telde het diocees Den Bosch 511 leden in eveneens zeventien groepen. Slechts een zeer geringe groei dus. Eind 1933 was het aantal gegroeid tot eenentwintig groepen met 802 leden. Weer een jaar later telde het diocees eenendertig groepen met in totaal 1.062 leden.

Overzicht van het aantal verkenners in het diocees Den Bosch.

Jaar	1930	1931	1932	1933	1934	1935	1936	1937
Aantal groepen		13	17	21	31	37	46	48
totaal aantal leden	314	481	511	802	1.062	1.655	1.838	2.052
Groepsgeestelijken			16	21	31	37	45	49
Leidsters;			21	41	64	88	112	116
Leiders			41	67	92	121	149	145
Welpen			132	237	308	477	546	640
Verkenners			270	364	484	610	825	887
Voortrekkers.			270	364	485	610	825	887
Totaal KV	1.828	2.733	4.585	6.584	9.568	11.120	12.178	

MEDEWERKERS VAN HET DIOCEES

Op 21 september 1932 werd kapelaan Strijbos van de Lambertusparochie door deken Rath geïnstalleerd tot aalmoezenier van de Canisiusgroep en tevens tot Adjunct-Diocesaan-Verkenners-Geestelijke (ADVG). Hiermee kreeg het adjunctenaat Helmond haar eerste medewerker. Eind 1932 werd mr. A. Fens uit Eindhoven benoemd tot Adjunctenaat-Diocesaan-Commissaris (ADC) voor Eindhoven en Helmond. In zijn studententijd was Fens in Amsterdam reeds met de padvinderij in contact gekomen. Hij was een van de oprichters van de eerste padvinderstroep in Eindhoven. Binnen het NPV werd hij spoedig districtscommissaris van district Noord-Brabant.

Na de oprichting van de Katholieke Verkenners werd meester Fens penningmeester van deze landelijke organisatie. Daarnaast bleef hij ook binnen de het NPV nog zijn functies uitoefenen. In juni 1934 volgde Th. van de Donck uit Eindhoven mr. Fens op als AC. Per 1 januari 1935 kreeg adjunctenaat Helmond haar eerste 'eigen' commissaris, Jan van den Heuvel, leider van de Canisiusgroep. De eerste jaren oefende hij deze functie nog als waarnemer uit.

Op 23 mei 1937 kreeg commissaris Jan van den Heuvel gezelschap van Riek Knaapen-Boezeman, die tot commissaris voor de welpen (ADC-W) werd geïnstalleerd. Bij haar installatie als ADC-W kwamen de diocesaan-verkenners-geestelijke Bannenbergh en de districtscommissaris een half uur te laat. Een logboek meldde: "De installatie verliep vrij stuntelig, de districtscommissaris was niet al te vlot."

Het werd door de kerkelijke overheid niet toegestaan dat beide partners van een echtpaar een functie binnen dezelfde groep uitoefenden. Daarom legde akela Boezeman na haar huwelijk met hopman Sjef Knaapen haar functie binnen de André de Thaye-groep neer.

➤ *Akela Riek Boezeman, de eerste akela van Helmond, kort voor haar in Rome voltrokken huwelijk met hopman Sjef Knaapen.*

Bijlage III

De Zuid-Willemsvaart over de eerste Helmondse verkennersdag in juni 1936

“Toen wij zaterdagnamiddag omstreeks vijf uur in de richting van Pea-park wandelden om er de officiële opening bij te wonen van onze eerste R.K. Verkennersdag, waren er twee dingen die vooral onze bezorgdheid gaande maakten: zou het slagen en hoe zou het zitten met de belangstelling. Het weer is meegevallen en welpen en verkenners hebben kunnen genieten van hun kampeerterrein. Wat de belangstelling betreft, al had zij misschien overdag wat groter en intensiever mogen zijn, de kampvuren hebben in elk geval bewezen dat onze welpen en verkenners iets in de bevolking hebben weten los te trommelen, dat ongetwijfeld goede en rijke vruchten zal dragen in de toekomst.

Zaterdag om vijf uur 's middags werd het kamp in aanwezigheid van een vijftigtal genodigden met het daarbij behorende gebed door de hopman, het hijsen van de vlaggen en het voorlezen van de verkennerswet officieel geopend. Hierna heette de zeer eerwaarde heer P. Strijbos, adjunctenaats-verkenners-geestelijke, in een korte, kernachtige toespraak de aanwezigen welkom. Sprekers gedachte ging vooral uit naar de promotor van de beweging en van de jeugdopvoeding in onze stad, de hoogerwaarde heer deken Rath. De rally (de welkomsbestorming door welpen en verkenners) die op de rede volgde, was niet van de lucht en gaf de aanwezigen al dadelijk een kijk op het enthousiasme, dat deze jonge troepen bezielde.

Daarna werd het kamp opengesteld voor het publiek dat hierbij de gelegenheid kreeg allerlei welpenspelen gade te slaan, de kampinrichting te bezichtigen en de jongens te observeren bij hun drukke gedoe gedurende 't verder afwerken van hun tenten, kookterreinen enz. De clou van de avond was natuurlijk het kampvuur. Daar komen we straks nog even op terug.

De zondag, de eigenlijke kampeerdag, werd al vroeg ingezet met een gezamenlijke algemene H. Communie in de St Lambertuskerk. Na de gewone dagopening met vlaggenparade en wet, werd door kapelaan Strijbos op het terrein een plechtige hoogmis opgedragen, die uitsluitend werd bijgewoond door verkenner en welpen. Toen het kamp weer voor 't publiek was geopend, bleek er al dadelijk veel belangstelling te bestaan voor de keukens. Het was aardig, de kleine baasjes in hun heiligdom gade te slaan en vooral te zien met welke ernst en welke toewijding zij hun taak verrichtten. De braad- en kookgeuren die de lucht vulden, waren heus niet te versmaden en ik wed dat menige bezoeker en bezoekerster ondanks het ongelegen uur toch best gedisponeerd was om mee aan te zitten! Wie onze kereltjes met hun potten en pannen heeft bezig gezien, zal moeten getuigen dat ze zich weten te redden, dat ze hun spullen doelmatig hebben ingericht en dat ze heus niet bang zijn om hun handen uit de mouwen te steken.

De namiddag werd voor het grootste gedeelte ingenomen door demonstraties van verkenner en welpen, waarbij lichaams oefeningen, behendigheidsoefeningen en eerste-hulp-bij-ongelukken, naast tal van andere aardige nummers, het programma vulden.

Beslist is het de ouders opgevallen, dat die oefeningen niet bedoeld zijn als een soort militair gedril, waarbij alles kort en op-de-snee-af wordt uitgevoerd. De hoofdzaak ligt in de lenigheidsontwikkeling van het lichaam, waarbij maat en tempo op de tweede plaats komen. Bij de eerste-hulp-oefeningen was ons opgevallen hoe handig en snel de jongens alle opdrachten wisten te vervullen. Als die jongens ooit voor dergelijke gevallen in de werkelijkheid komen te staan, dan zullen zij tenminste niet behoren tot het soort jongens dat luid begint te gillen, drukke gebaren maakt en hard wegholt, maar juist tot die jongens die weten aan te pakken, weten te voorkomen en in elk geval weten te helpen waar hulp nodig is. En op dit gebied hebben zij zeker een reuze sprong voor op hun kameraden van dezelfde leeftijd.

De zondagavond tevens de slotavond, werd wederom besloten met een groot kampvuur.

Over die kampvuren wil ik het nog even speciaal hebben. Dat is nl. een leerzame degelijke ontspanning binnen het kader van een gezonde, pakkende romantiek. Wie mee heeft aangezeten aan die beide kampvuren (wat was het zondagavond vooral een machtige gordel van belangstellenden) zal gevoeld hebben, dat hier eigenlijk de kern lag, de concentratie van alles wat het verkennerleven met zich brengt, nl. bezig zijn, zich ontwikkelen, zelfstandig leren, durven en daarboven: de wet van de verkenners, de wet vooral van de rooms-katholieke verkenners. Die mee hebben aangezeten zullen niet snel die goede, tintelende en toch altijd kinderlijke humor vergeten, waarmee en welpen en verkenner uit de hoek kwamen en die paar uren rondom het knappen-de vuur voor hemzelf en voor de aanwezigen hebben gemaakt tot enige onvergetelijke uren van kinderlijk genieten.

Er was met ijver gestudeerd en voorbereid. Er was met ambitie gerepeteerd en er was met enthousiasme ontzettend veel vrije tijd opgeofferd om deze kampvuur-uitvoeringen naar wens te doen slagen. De leiders en leidsters, allen hadden moeite noch zorg gespaard om te laten zien dat de Helmondse verkenner en welpen inderdaad iets konden presteren en iets durfden te presteren. Hier past ook een bijzonder woord van warme waardering aan de originelen en voor-zijn-amt-geknijpte leider van het kampvuur zelf. Declamatie, humoristische nummertjes (proficiat Aarle-Rixtel), volks- en reidansen, zangnummertjes (een eresaluut voor hopman Driessen), het paste allemaal zo stemmig in dat heerlijke kader van jong zijn en willen en durven.

Ik heb al gezegd in het begin: de belangstelling had groter kunnen zijn. Maar het grootse kampvuur, waarmee deze eerste verkennerdag hier in Helmond werd besloten heeft mij één ding duidelijk gemaakt: onze verkenner en welpen zijn erin geslaagd zijn iets los te hameren in de harten van onze stadsbewoners. Wie zondagavond mee aan het kampvuur zat, heeft gevoeld dat er tussen de jongens en tussen de in vele kringen staande aanwezigen geen afstand meer was. En kijk, verkenner en welpen, al zou dit nu ook het enige resultaat zijn van jullie eerste verkennerdag dan toch zouden jullie nog grote reden hebben tot uitbundige tevredenheid.

Het zal echter aan jullie zelf liggen dat contact te behouden, te doen uitgroeien tot iets blijvends en duurzaam, dat een weldaad zal zijn niet alleen voor jezelf, maar aangepast aan de mooie eisen van jullie wet van zelfopoffering en zelfverloochening, ook aan jullie stadsgenoten. Jullie zijn de jeugd en de toekomst. Jullie zijn het ideaal dat werkelijkheid moet worden.

Wij, ouderen, kijken naar jullie en naar de krachten die in jullie schuilgaan. Als RK. verkenner hebben jullie niet het recht ons, ouderen, teleur te stellen. Jullie verkennerdagen hebben bewezen, dat jullie genoeg energie hebben, genoeg doorzettingsvermogen, om te bereiken wat jullie willen bereiken en naar wij van jullie hebben gezien, hopen wij dat jullie je houden aan het gezang, dat jullie zo luid en enthousiast hebben laten klinken: wij zijn bereid! En daarom besluit ik met de hoop en vertrouwen, met de woorden waarmee de hoog eerwaarde heer deken van onze stad zijn voorwoord in uw program-maboekje besloot: moge de goede God onze verkennerbeweging bewaren in kracht van geloof en reinheid van zeden"

HELMOND HULDIGT HAAR OUD-VERZETSTRIJDERS

Ons lid H. Bertels wees de redactie erop dat in het kalenderium over 1995 in Helmonds Heem 1996-3/4 de uitreiking van draaginsignes aan oud-verzetstrijders ontbrak. Zijns inziens had deze gebeurtenis niet mogen ontbreken. Omdat we hem daarin niet geheel ongelijk kunnen geven, volgt hieronder een samenvatting van het betreffende bericht uit het Eindhovens Dagblad van zaterdag 6 mei 1995, pagina 13.

“Helmond, wij danken u,” sprak Hans Bertels (72) op vrijdag 5 mei 1995 nadat burgemeester W. van Elk aan tweeënveertig mannen en vrouwen uit het Helmondse verzet een draaginsigne had uitgereikt.

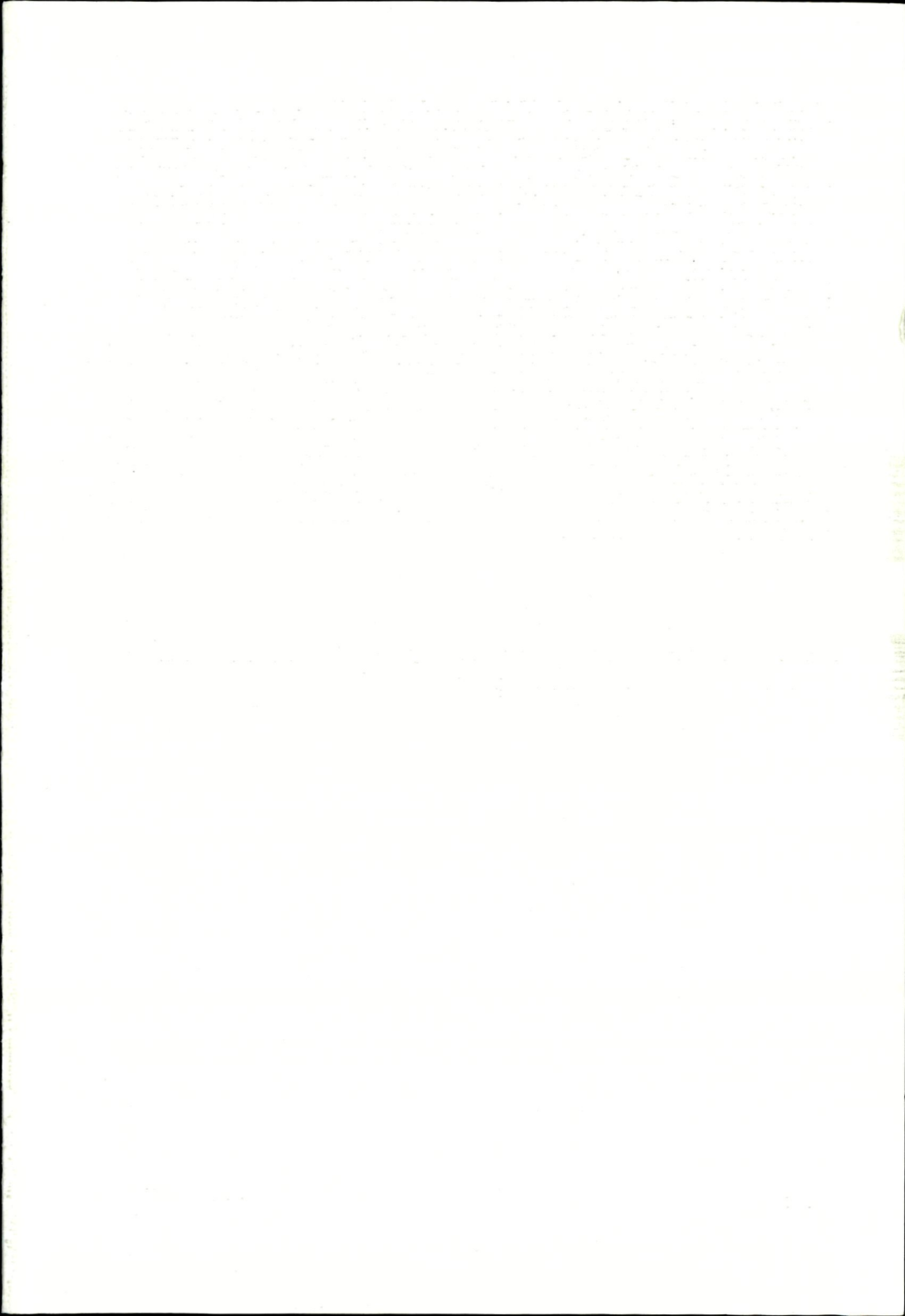
Bertels was een van de mensen die zich een jaar eerder boos gemaakt hadden omdat de gemeente Helmond in september 1994 zo weinig aandacht besteedde aan de herdenking van de vijftigste verjaardag van haar bevrijding en de rol van de plaatselijke verzetstrijders.

“Een volk dat niet leert van haar geschiedenis, zal het allemaal nog eens over moeten doen,” zei de heer J. Bertels, nadat burgemeester Van Elk de draaginsignes en oorkonden had uitgereikt. De waardering die de stad alsnog voor hen had, ontroerde veel van de oud-strijders.

De negenjarige Geert Pel nam de oorkonde in ontvangst namens zijn eind november 1994 overleden opa, M. Sonnemans. “Hij had deze bijeenkomst zelf nog dolgraag willen meemaken maar helaas,” vertelde zijn dochter, mevrouw Pel.

➤ *Tijdens het vakantiekamp 1940 van de Canisiustroep op de Rayse hei brengen de verkenners het 'geheim saluut'.*

HELMONDS HEEM

1997 Nummer 1-2

drieëntwintigste jaargang

INHOUD

REDACTIONEEL	5
VERSLAG VAN EEN VIERSCHAAR IN AARLE-RIXEL ANNO 1300	
PETER DEKKERS	7
<i>Het volledig verslag van deze zitting van de vierschaar</i>	13
LITERATUUR OVER HELMOND VERSCHENEN IN 1994 EN 1995	
GERRIE ZEGERS	15
KERMIS IN HELMOND	28
TOEN DE RADIO NOG EEN FENOMEEN WAS	
HERINERINGEN VAN J.F. VAN RUTH-VAN HEMERT	29
BOUWHISTORISCH ONDERZOEK VAN HET HUIS MET DE LUTS	
JEROEN VAN DER HEIJDEN	31
VAN PATRONATEN, PADVINDERS EN VERKENNERS	
SCHOUTING IN HELMOND TOT 1945	
HARRY LÖRING	37
HELMOND HULDIGT HAAR OUD-VERZETSTRIJDERS	
REDACTIE	103